

PANORAMA

40ste Jaarg., no 8

Verschijnt wekelijks, abonnementsprijs 30 et. Losse nummers 35 et. Voor België 6 frank

20 Febr. 1953

Een stuk dijk bij Sommelsdijk....
in de onheilsnacht een wijk-
plaats voor enkele duizenden;
daarna een vast punt in de on-
eindige waterwoestenij, waar
helicopters en amfibievoer-
tuigen konden landen om de
bedreigde levens te redden.

EINDELIJK

In de gestaag neervallende sneeuw rijden de auto's af en aan. Er stappen mensen uit. Zij worden naar binnen geholpen en gaan zonder iets te zeggen op een stoel zitten. Zij komen uit Krabbendijke, uit Oude Tonge, uit Tholen en zien er oud en moe uit. Aan een lange tafel wordt geregistreerd. Naam? Voornamen? Gehuwd? Laatste adres?

„Krabbendijke...” zegt iemand toonloos. „Naam?” dringt de Rode-Kruisman aan. „Krabbendijke...” herhaalt de boerin.... „Er kwam een muur van water op ons af en toen zakte ons huis in elkaar.... heeft u mijn kinderen ook gezien....?”

De Rode-Kruisman zucht en leidt de vrouw vriendelijk naar een stoel.

„Blijft u hier maar even zitten. Ik kom dadelijk wel weer bij u.”

De vrouw knikt en begint met een gewoontegebaar haar kap te fatsoeneren. Een ander vrouwtje schuift naast haar. Even kijken ze elkaar aan en

Uitgeput van alle ellende is het meisje in slaap gevallen. Vader komt zo, had moeder gezegd.

Waarde Lezer,

Sinds de noodlottige nacht van 31 Januari op 1 Februari zijn enkele weken verstreken. In die tijd heeft het Nederlandse volk in al zijn geledingen een fantastische activiteit ontwikkeld en een offerzin getoond, die weldadig aandoet. Mogen er hier en daar fouten en foutjes zijn gemaakt, dan komen die voor het grootste deel op rekening van de abnormale omstandigheden, waaronder de hulpverlening moest worden georganiseerd. Het past ons niet kritiek te laten horen op mensen, die, vooral in het begin in den blinde tastend, hun besluiten moesten nemen. Wij betreuren 't daarom, dat al te kritische opmerkingen hier en daar hun weg hebben gevonden in de pers.

Onze redacteuren en fotografen zijn ook dag en nacht in de weer geweest om indrukken te verzamelen en opnamen te maken. Zij moesten deze taak vervullen om de rest van ons volk in te lichten over de omvang van de ramp, ook al jeukten hun handen vaak om een schop op te nemen of op andere wijze daadwerkelijk mee te helpen. Zij hebben zo goed mogelijk hun best gedaan hun landgenoten te doordringen van het besef, dat alleen spoedige en royale hulp enige verlichting in de grote nood kon brengen.

Wij hebben gemeend ook dit nummer voor een groot deel aan de nationale ramp te moeten wijden, waartoe de omvang tot achtenveertig pagina's is vergroot. U treft in de eerste helft van deze uitgave een groot aantal reportages en foto's aan, die door leden van onze staf op diverse punten werden gemaakt of exclusief konden worden verkregen. De hartverscheurende tafereelen, die onze medewerkers overal hebben aangetroffen, de met tragiek geladen opnamen, die zij maakten, zullen, naar wij vertrouwen, velen de overtuiging bijbrengen, dat er in dezen nooit genoeg kan worden geholpen.

Uit het binnen- zowel als uit het buitenland stromen de giften binnen en het bedrag, waarover het Rampenfonds beschikt, heeft al een indrukwekkende hoogte bereikt. Daarmee zijn we er echter nog lang niet. In de buitenlandse pers, met name in de New York Herald Tribune, werd reeds een voorzichtige raming van de schade gemaakt: tussen drie en vijf milliard gulden, meer dan tweemaal zo veel als de jaarlijkse begroting voor defensie. Al staat dit bedrag niet vast, zeker is, dat het bijna onmetelijk groot zal zijn. Maar naast de financiële en materiële steun aan de slachtoffers moeten wij veel schenken met ons hart. De honderden, die naaste familieleden hebben verloren, moeten een kleine troost kunnen putten uit het diepgevoelde medeleven van ons allen. Op dit gebied ligt voor ieder onzer een grote en schone taak. Laten wij dit ook in de komende tijd niet vergeten. Bij de materiële steun schenke men een warm begrip en een onuitputtelijke liefde.

De Redactie

De oude man en het kleine kind bevinden zich in veiligheid. Waar zou moeder zijn?

in beider ogen trilt dezelfde vraag. Een vraag, die ze niet durven uitspreken. Het antwoord is een stom schouderophalen. Die éne blik en dat éne gebaar vatten de tragedie samen. Ze had een man en zeven kinderen. Waar zijn ze? Zijn ze er nog wel? De gebogen gestalte is opeens nog ouder geworden en als het lichaam dan begint te schokken, wenden we ons af.

„Het is werkelijk ontzettend,” zegt een man, die met hese stem de zaak loopt te regelen. „Niemand weet precies, waar hij aan toe is. Er zijn nog zoveel vermisten en iedereen vraagt ons, of wij weten waar zijn familie is. We moeten alles nuchter-zakelijk administreren, maar ik hoop zo iets nooit meer mee te maken. Je moet een hart van steen hebben.”

We geloven hem graag. Ergens in een hoek zit een jong paar. Ze zijn misschien even in de twintig en hij houdt haar hand vast. Haar gezicht is rood van het huilen. De jongen haalt met een moedeloos gebaar een pas gekregen jas wat dichtter om haar schouders en zwijgt.

Een oud boertje met ronde Zeeuwse hoed en tandeloos mummelmondje zit op

In het noodziekenhuis komt opa Meschier — honderdtwee jaren oud — weer langzaam op krachten.

ALLE LUCHTOPNAMEN IN DIT NUMMER: „AEROPHOTO NEDERLAND”

VEILIG

ONTROERENDE TAFERELEN IN DE EVACUATIECENTRA VAN WEST-BRABANT

het hoekje van een tafel en rookt een pijp. Hij zit als een stenen beeld en kijkt met nietsziende ogen naar de muur tegenover hem. Hij zoekt niets, hij vraagt niets, hij zit alleen maar. Misschien maakt hij op dit moment alles nog eens door. We willen in zijn gedachtenwereld doordringen en gaan ongemerkt bij hem in de buurt zitten. Wat moet je tegen iemand zeggen? Je kunt toch niet vragen: „Hoegaat het ermee?” We knikken tegen hem. Hij knikt terug. En dan komt hij opeens tot leven.

„Krabbendijke?” vragen wij. Hij knikt. „Krabbendijke, ja.... het water kwam op ons af en....” de rest gaat verloren in een onverstaanbaar gemompel. Het water, altijd weer dat water.

„Nog slachtoffers in uw familie?” vragen wij dan. Het mannetje schudt van nee. „Ik woonde helemaal alleen. Ik ben drieënzeventig jaar. Toen het water kwam....”

„Alles kwijt, zeker?” „Och, alles.... wat beddegoed, mijn kleren, ik had niet zoveel.” Hij peinst en kijkt langs ons heen naar de muur. Toch zit hem iets dwars.

„Maar ik had zo'n mooie boomgaard, ziet u. Die was nog van mijn vader zaliger. Toen mijn vader stierf, zei hij, dat ik goed voor de boomgaard moest zorgen. Het was een heel mooie boomgaard, ziet u.... maar toen

brak de dijk en toen kwam 't water....”

We dringen ons verder door de mensen. Menselijke belevenissen noteren, luidde onze opdracht. Er zijn twee mogelijkheden. Tien boeken schrijven of zwijgen. In duizend woorden is het leed niet te beschrijven.

In een andere hoek horen we kindergehuil. Een jonge vrouw wiegt een meisje op haar schoot en sust het met zachte woordjes. „Vader komt zo,” zegt ze met een stem, waarin heel weinig

overtuiging klinkt. „Stil nou maar, vader komt zo!” Ze drukt de kleine een pop in de armpjes en legt het hoofdje op een tafel. Een klein hoopje blonde ellende valt daar uitgeput in slaap.

Menselijke belevenissen.

De leider van het evacuatiecentrum wijst ons een vrouw van een jaar of vijftig. „Die daar, met die grijze mantel en dat zwarte hoedje. Man en elf kinderen verloren.”

De vrouw ziet er grauw uit. Zij praat

met wat kennissen en beseft misschien nog niet eens ten volle, dat zij alles, maar dan ook alles, wat haar dierbaar was, verloren heeft.

Menselijke belevenissen? Waarom geeft die oude man een baby de fles? Leeft de moeder niet meer? Is het zijn kleinkind? Wie zal de moed opbrengen om het hem te gaan vragen? De kleine drinkt met gulzige mondbeweginkjes, maakt een pruttelend geluidje en valt voldaan in slaap. Een zuster van het

Het eiland Goeree behoort tot de zwaarst getroffen gedeelten van Zuid-Holland. Een luchtfoto van de ravage in Stellendam.

Rode Kruis komt met luiers en kleertjes.

In het noodziekenhuis ligt opa Meschier-van Driel. Met zijn honderdtwee jaren heeft hij alle verschrikkingen overleefd en omringd door liefderlijke hulp herwint hij langzaam zijn krachten. Hij weet niet zo precies meer wat er allemaal gebeurd is. Hij mompelt wat onder de witte lakens en vraagt om water.

Er komt een boerin op ons toe. We herkennen in haar het vrouwtje, dat reeds eerder door de administratie was ondervraagd.

„Ik kom uit Krabbendijke.... heeft u mijn kinderen ook gezien? Niemand weet er hier iets van. Er kwam een muur van water op ons af, weet u, maar heeft u mijn kinderen ook gezien?”

Als je een paar dagen door de ellende hebt gezwoven word je hard. Er gaat veel langs je heen. Maar er komt een ogenblik, waarop al je kunstmatig opgeworpen weerstand het dreigt te begeven. Tegen deze vrouw is niets meer te zeggen. Er is tegen niemand meer iets te zeggen. Ergens lacht opeens iemand schril en hysterisch. Mensen kijken om. Het is die vrouw met haar grijze mantel en het zwarte hoedje.

Toen zijn wij naar buiten gegaan. Het sneeuwde nog steeds. KL.

Nog stroomt het water met enorme kracht door het gat in de dijk, maar wat er te redden viel is gered en aan het herstel wordt al weer met man en macht gewerkt.

REDDEN is beter dan oorlogvoeren

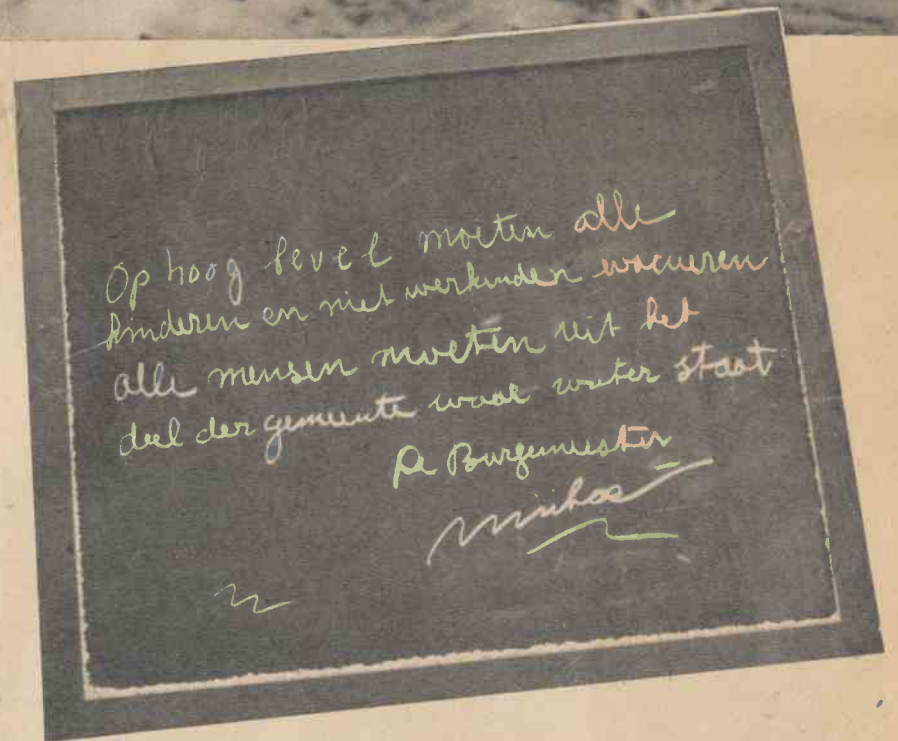
**De helicoptères boven de
rampgebieden gaven ons
het vertrouwen terug in
een betere wereld**

Ik ben dankbaar, dat ik hier mag helpen," zegt de Britse marinepiloot, die op de landingsplaats „Leghok" bij Zierikzee even uit zijn helicoptère is gestapt. „Mensen redden is beter dan oorlogvoeren. Hoeveel vluchten ik heb gemaakt? Dat zullen ze op de vliegbasis waarschijnlijk beter weten dan ik. En hoeveel mensen ik heb gered, kan ik u ook niet zeggen. Wat doen cijfers er trouwens toe? Ik heb gedaan, wat ik kon en dat is weinig, als je al die narigheid ziet. Bovendien blijf ik in mijn toestel droog en schoon. Nee, schrijft u maar liever een verhaal

over uw eigen soldaten en de burgers, die dagenlang drijfnat in kleine bootjes bezig zijn geweest om de mensen te redden. Ik heb hen aan het werk gezien en ik heb groot respect voor deze kerels. Ik moet weer weg. See you later."

Nauwelijks is hij opgestegen of een tweede helicoptère zakt loodrecht neer op de landingsplaats. Het is een Amerikaan, die zijn hoofd naar buiten steekt.

„Ik heb veel gezien in mijn leven, maar dit is het ergste, dat ik ooit heb meegemaakt," zegthij. „Woensdag tegen het vallen van de avond, zag ik nog een man zitten in een boomtop. Die zat daar dus al vier dagen en nachten. Ik probeerde hem er uit te krijgen, maar hij kon zijn handen niet meer van de tak loskrijgen. Zijn vingers waren volkomen verstijfd. Ik moest hem laten zitten. Het werd avond en ik kon niets meer doen. 's Nachts stak er een hevige wind op en in mijn bed hoorde ik buiten de hagel kletteren. Ik heb die nacht niet

Zo kondigde de burgemeester van Bruinisse op Schouwen-Duiveland de evacuatie aan van zijn zwaar geteisterde gemeente.

kunnen slapen. Zodra het licht genoeg was, probeerde ik hem terug te vinden. Het is me niet gelukt. Daar komt die Belg aan, die wil hier ook landen. Ik moet weg."

Er zijn wonderen verricht door de Nederlandse, Belgische, Britse en Amerikaanse piloten, die met hun hefschroefvliegtuigen vanaf zonsopgang tot zonsondergang boven de geteisterde streken van Nederland in de weer waren. Als zij er niet waren geweest, was het aantal slachtoffers ongetwijfeld veel groter en was de evacuatie van vele geïsoleerde plaatsen een enorm probleem geworden.

Hoewel de meeste helicoptères slechts plaats bieden aan een of twee „passagiers", werden er honderden en nog eens honderden mensen met deze toestellen naar veiliger oorden gebracht. Eerst waren het voornamelijk zij, die in directe nood verkeerden, die dus op daken van huizen of in bomen een toevlucht hadden gezocht. Later waren het mensen uit geïsoleerde plaatsen, die niet meer met een voertuig en ook heel moeilijk met vaartuigen bereikt konden worden. Op de landingsplaats bij Zierikzee kon men het verschil tussen beide groepen duidelijk zien. Maandag, Dinsdag en Woensdag stapten er doornatte, uit-

geputte en volkomen versuifte mensen uit de toestellen. Velen van hen moesten er uit gedragen worden en met brandcards verder worden vervoerd.

Maar de passagiers, die vanaf Donderdag werden aangevoerd, waren groten-deels nog goed gekleed. Ze hadden hun beste spullen aangetrokken en in koffers en tassen nog iets mee kunnen nemen uit hun woningen, die slechts gedeeltelijk onder water stonden of in enkele gevallen zelfs geheel droog gebleven waren. Toch zouden ook deze mensen, als er geen helioptères waren geweest, binnen enkele dagen waarschijnlijk in de grootste nood hebben verkeerd. Drinkwater- en voedselvoorziening waren in de geïsoleerde plaatsen volkomen ontoereikend. Door de sterke stromingen, die de wisseling van de getijden veroorzaakt, worden de funderingen van de huizen ondermijnd en het gevaar voor instorten wordt dagelijks groter. Als deze mensen niet snel door de lucht waren afgevoerd, waren er nog veel meer verschrikkelijke dingen gebeurd.

Ook hoognodige medicamenten en voedselvoorraden konden dadelijk na de ramp snel per helioptère worden getransporteerd naar plaatsen, die over land of water volkomen onbereikbaar waren. Dokters werden afgezet, zenders en ontvangers werden afgeleverd, verkenningsvluchten werden uitgevoerd. En dit alles met buitengewone snelheid en doelmatigheid, ondanks het feit, dat de buitenlandse piloten in dit gebied zeer slecht bekend waren en dikwijls slechts over uiterst gebrekkige kaarten konden beschikken.

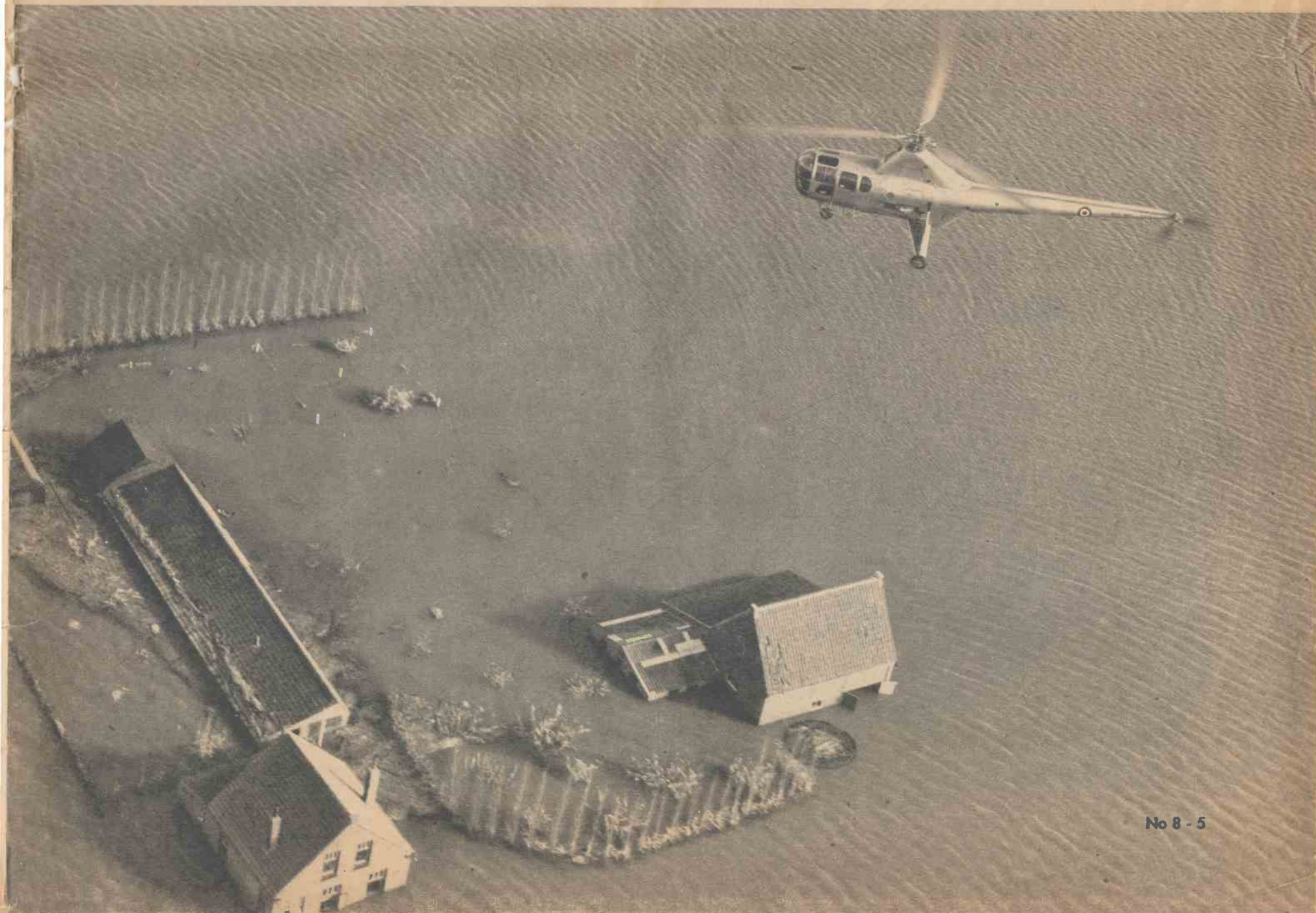
„Redden is beter dan oorlogvoeren,” zei die piloot van de Britse marine en daar zijn zijn collega's van andere nationaliteiten het ongetwijfeld volkomen mee eens. Het is één van de weinige winstpunten van deze ramp, dat men plotseling duidelijk het bewijs geleverd kreeg, dat in tijden van nood nationaliteitsbarrières doorbroken kunnen worden, dat politieke, godsdienstige en allerlei andere verschillen kunnen wegvallen en er één hechte verbondenheid kan ontstaan. De menselijke liefde is de wereld nog lang en lang niet uit, dat werd in de afgelopen weken op overduidelijke wijze bewezen. Amerikanen, Fransen, Engelsen, Belgen, Duitsers, zij werkten allen met ons samen om één hecht front te vormen tegen de rampspoed. Konden wij ons maar steeds zo met elkaar verbonden voelen, ook als het ons goed gaat....

Het zal ons straks weer goed gaan. Het gaat u, die dit leest, misschien nog altijd goed. De ramp ligt nu weer enkele weken achter ons. Het leven gaat door. Wij, die niet getroffen werden, hebben onze normale bezigheden hervat. Dat is goed en dat is nodig. Maar laten we proberen iets van de verbondenheid, die op de eerste Februari van dit jaar is ontstaan, te behouden. De afgelopen oorlog heeft ons geleerd te haten. Deze watersnood heeft ons menselijke geleerd. Als we iets van deze menselijke ook in de toekomst in de praktijk kunnen blijven brengen, hebben de mensen in Zeeland, Brabant en Zuid-Holland tenminste niet voor niets geleden.

Eén ding is in ieder geval zeker: de

Met een ernstig gezicht laat de jonge passagier zich uit het hefschroefvliegtuig tillen. Het was zijn eerste luchtreis, maar in deze omstandigheden heeft hij er geen plezier in gehad.

Langzaam zweeft een Britse helioptère boven een boerderij. De piloot tuurt naar omlaag om hulp te kunnen bieden zodra hij tekenen van leven ziet.

De kussensloop, waarin deze boer zijn spulletjes had verpakt, is opengegaan en een gedeelte van de inhoud viel in de modder van de landingsplaats. Had de massale evacuatie door de lucht maar bij zulke kleine drama's kunnen blijven....

duizenden, die door de ramp getroffen werden en de duizenden, die spontaan te hulp snelden, zullen niet meer dezelfde mensen zijn, die ze vroeger waren. De Zeeuwse boer zal terugkeren naar zijn land, en zijn bedrijf weer opbouwen. De Britse piloot zal terugkeren naar zijn vliegbasis en doorgaan met het maken van routinevluchten. De typiste

uit Amsterdam zal terugkeren naar haar kantoor en doorgaan met het tikken van zakenbrieven. Zij zullen elkaar nooit meer zien, zij kennen elkaars namen niet eens. Maar de piloot heeft de boer van het dak van zijn instortende hoeve gered, de typiste heeft hem in de Rode-Kruispost een warme kop thee en droge kleren ge-

Verpleegsters slaan vanaf het dek van een evacuatieschip vol spanning het reddingswerk van een helicoptère gade. Honderden verkleumde en verstijfde mensen hebben zij op hun boot dagen- en nachtenlang verzorgd, zonder zichzelf een ogenblik rust te gunnen.

Op de landingsplaats „Leghok" bij Zierikzee kwam in de eerste rampweek bijna iedere vijf minuten een helicoptère binnen om geredden en evacués af te leveren.

geven. Zij zullen elkaar nooit meer kunnen vergeten. Het leed van de een gaf de ander kracht tot bovenmenselijke prestaties, de prestaties van de ander gaven de een kracht om zijn leed te dragen. Dit ten volle in de praktijk te ervaren maakt iemand tot een ander mens, een beter mens.

Er zijn daar in de overstroomde gebieden vele betere mensen gemaakt. Een Rode-Kruisverpleegster, die we ontmoetten op het schip, dat ons naar Zierikzee bracht en die in driemaal vierentwintig uur geen ogenblik geslapen had, zei het op haar eigen manier: „Soms proberen die arme mensen ons nog te bedanken. Waarom eigenlijk? Ik heb geen dank verdiend. Ik ben hún dankbaar. Want zij hebben me geleerd, wat ik kan als het nodig is. Ik heb versted gestaan van mijn eigen kracht. Nu weet ik, dat ik tienmaal meer kan presteren dan ik voor mogelijk had gehouden. Ik zal mijn kracht in het vervolg meer en beter gebruiken. Ik ben moe, natuurlijk, maar ik heb mij nog nooit zo sterk gevoeld."

Die kracht hebben we allen in ons, want het is een kracht, die met lichamelijke sterkte niets te maken heeft. Met die kracht zullen we ons geteisterde land er weer bovenop helpen en zullen we trachten er een beter land van te maken.

Deze gedachten kwamen in me op, toen ik stond op de landingsplaats van helicoptères bij Zierikzee. Ik schrijf ze voor u op bij het licht van een staltantaarn in de boot, die me terugbrengt naar de vaste wal. Wij, journalisten en fotografen, hebben ge-

tracht u een indruk te geven van het leed, dat een groot deel van ons volk getroffen heeft. Het was voor ons allen de zwaarste taak uit onze loopbaan. Niet omdat we zo moe of nat of koud waren. Maar omdat het zo moeilijk is dit alles te verwerken en in woord en beeld weer te geven.

Met dit nummer van ons blad besluiten we de reportages van de ramp. Als wij terugkeren naar de getroffen streken van ons land, zal het zijn om verslag uit te brengen van de herstelwerkzaamheden.

We hebben veel gruwelijke dingen gezien. Veel dingen, die we onmogelijk konden beschrijven of fotograferen. Maar we hebben ook veel hartverheffende dingen gezien, veel, wat ons met diep respect vervulde. We keren terug naar huis, vol vertrouwen voor de toekomst.

Op sommige wegen kan men met water-
laarzen aan nog een eind fietsen. Maar
wie de weg niet precies kent en in de
sloot terecht komt, gaat kopje onder.

DE SERGEANT GING TERUG →

Voor de haven van Bruinisse wacht-
ten tientallen schepen, waaronder
vele Urker vissersboten, op evacués.

Dukws en hefschroefvliegtuigen hebben honderden mensen op Schouwen-Duiveland van de daken en uit de bomen gered. Hier wordt een geredde door een Amerikaans hefschroefvliegtuig overgenomen van een dukw.

WE VOEREN MET EEN DUKW DOOR SCHOUWEN-DUIVELAND

Vóór ons ligt een kaart van Schouwen-Duiveland, een primitieve kaart, inderhaast met behulp van het lichtdrukprocédé door de Provinciale Waterstaat in Zeeland vervaardigd. Men kan er precies op zien, waar de dijken op dit eiland doorgebroken zijn.

Bij Brouwershaven is een gat. Bij de polder Nieuw-Bommenede is een gat. Ten westen van Sir-Jansland is een gat. Ten zuiden van Ouwerkerk is een gat. Bij de Scheldesluis is een gat. Bij de Zuider Nieuwlandpolder is een gat. Bij Zierikzee is een gat. Ten zuiden van Serooskerke is een gat. Bij Burgsluis is een gat.

Schouwen-Duiveland is geen eiland meer. Het is een door gehavende dijken omringd stuk zee geworden. Daarom kan je ook van Zierikzee uit vrijwel nergens meer komen zonder een vaartuig. Zierikzee is nu eigenlijk een dubbele haven geworden. Een haven voor schepen, die evacué's komen halen en een haven voor dukws en andere boten, die vluchtelingen en vee uit de polders aanvoeren.

Op het ogenblik, dat u dit leest, zal Zierikzee wel een stille, verlaten stad

zijn. Op het ogenblik, dat wij dit schrijven, heerst er nog een ongekende bedrijvigheid in dit plaatsje. De haven ligt stampvol met schepen, de markt staat stampvol met dukws. In een van de weinige café's, die nog open zijn, worden vier talen gesproken: Frans, Duits, Engels en Nederlands. Op de markt klinken militaire commando's en rennen soldaten heen en weer.

Maar hoe is het in de polders? Hoe is het in Ouwerkerk en Nieuwerkerk, in Oosterland en Capelle, in al die andere dorpjes, die je je niet eens herinnert van de aardrijkskundeles op school, maar waar toch duizenden mensen woonden, die nu plotseling in de grootste ellende verkeren?

Het antwoord op deze vragen is in Zierikzee moeilijk te krijgen. De een zegt dit, de ander dat. De stad is vol geruchten en de weinige mensen, die misschien over betrouwbare gegevens beschikken, hebben het te druk om de pers te woord te staan.

Het enige, wat ons te doen staat, is zelf gaan kijken. We moeten proberen met een dukw mee te komen. Nu het reddingswerk bijna voltooid is en de meeste mensen uit het binnenland zijn

geëvacueerd, zal ons dit waarschijnlijk wel lukken.

En inderdaad, het lukt. Een oververmoeide luitenant geeft ons zijn fiat. „Morgen vroeg om een uur of zeven vertrekken twee dukws. Zorgt u dan maar, dat u op de markt bent. Waar ze heen gaan, weet ik nog niet precies, maar dat ziet u wel. Nu ga ik slapen.”

Eén verlicht raam

Zo rijden we dan de volgende morgen om zeven uur in het donker de stad uit en varen vervolgens over de weg in oostelijke richting. Het is koud en het is aardedonker. De koplampen van de dukws werpen hun felle lichtbundels over het zacht golvende zeewater. De motoren zoemen regelmatig. Tegen de schemering naderen we Nieuwerkerk. Er is nog één raam verlicht, een raam op de bovenste verdieping van een huis vlak bij de kerk. Maar als we tot op vrij korte afstand genaderd zijn, gaat ook dit laatste, eenzame licht uit.

„Ze hebben ons horen aankomen,” zegt de sergeant van de commandotroepen, die diep weggedoken in de kraag van zijn jas naast de bestuurder

heeft in de laatste oorlog gevochten en hij is op Korea geweest. Maar nooit heeft hij zich in de strijd tegen mensen zo wanhopig gevoeld als nu in de strijd tegen het water. „De weerloosheid van al die mensen, vooral van de oudjes en de kleine kinderen, dat is het ergste,” zegt hij. „Als ik niet zou vloeken, zou ik misschien gaan huilen.” En een huilende sergeant van de commandotroepen is iets onmogelijks, dat begrijpt iedereen.

Twee paarden in de kerk

We varen nu door Oosterland. Het is licht geworden. In de kerk zie ik plotseling iets bewegen. Het is een paard, nee, het zijn twee paarden. Ze lopen mee met de voorbijvarende dukw van raam tot raam en kijken ons na, als we langzaam doorvaren. Ze hebben in vijf dagen geen eten en drinken gehad. Maar ze staan tenminste droog; misschien worden ze nog gered. Dat paard, dat een eind verder in het water staat, zal wel niet meer gered kunnen worden. We komen er op tien meter afstand langs. De droevige, menselijke ogen staren ons aan en zacht hinnikt het dier. „We

Door de straten van het verlaten Oosterland vaart een Amerikaanse dukw, bemand door Duitsers in Amerikaanse uniformen. Het is nu benauwend stil in dit dorpje, waar driehonderd mensen verdronken.

zit. „Ze zijn bang, dat we hen willen weghalen. Zo zitten ze hier nog overal op de boerderijen en de dorpen, de enkelingen, die koppig weigeren weg te gaan. Enfin, wij hebben ons best gedaan.”

De sergeant is moe, doodmoe. Zijn gezicht en handen zijn rauw van het ijskoude zeewater, waarin hij dagenlang heeft gesjouwd en geploeterd om honderden mensen uit hun nood te redden. Hoeveel mensen dat zijn geweest, weet de sergeant niet. Zijn stem is schor van het schreeuwen van commando's en vloeken. „Je mag niet zo vloeken, jongen,” had een oud vrouwtje gezegd, toen de landingsboot, waarin ze zat, bijna omsloeg en de doornatte sergeant zijn doornatte manschappen een paar krachttermen naar het hoofd slingerde. De sergeant was er even stil van geweest, want dat oude vrouwtje was ook doornat en verkleumd en alles, wat zij uit haar huisje had kunnen redden, was een klein, zwart bijbeltje, dat ze stevig in haar blauwe, bevende handen klemde.

Maar toen een paar minuten later de landingsboot vastliep op een hek vloekte de sergeant weer. Hij kon het niet laten. Hij vloekte om de vreselijke dingen, die hij had gezien, hij vloekte om al die keren, dat hij te laat was gekomen zonder dat hij er iets aan kon doen.

„Het wordt je wel vergeven, mijn jongen,” zei het vrouwtje, toen hij haar even verontschuldigend aankeek.

De sergeant wilde, dat hij ditzelfde godsvertrouwen, deze zelfde berusting kon hebben. Het is een harde kerel. Hij

kunnen je niet helpen, kereltje,” zegt de sergeant. Het paard beweegt even de kop op en neer, alsof het begrepen heeft, wat er werd gezegd en snapt, dat het niet anders kan.

„Ik wou, dat we gewapend waren,” zegt de sergeant, „dan konden we die arme dieren uit hun ellende verlossen.”

Oosterland is verlaten, maar overal is nog leven. In de stallen staat nog levend vee. Op een dak staat een kat te likken aan 't kadaver van een varken. Kippen zitten triest ineengedoken op boomtakken te wachten tot hun krachten het begeven en ze in het water zullen vallen. Op een drijvende schuurdeur staat een zwarte hond. We varen zo dicht voorbij, dat we met de enterhaak de deur naar ons toe kunnen trekken, maar als de sergeant zijn hand uitsteekt om het dier te pakken, begint de hond vals te grommen en probeert hem te bijten. „Blijf dan maar zitten, stommeling!” De dukw vaart voorbij.

„Dat doet me denken aan die boer, hier in de buurt,” zegt de sergeant. „Met heel veel moeite waren we met onze landingsboot bij zijn huis gekomen om hem te halen. Maar toen hij ons hoorde roepen, stak hij een dubbelloops jachtgeweer uit het raam. „Als je dichterbij komt, schiet ik,” riep hij. Tja, misschien was hij wel gek geworden. We hadden geen tijd om hem te overreden. Hij zal er nog wel zitten en het is te hopen, dat hij het uithoudt.”

Dichte, lage huisjes

Volgens de voorlopige schattingen

zijn driehonderd mensen in Oosterland verdronken. Uit sommige dakramen steekt nog de noodvlag, een wit stuk laken of een pathetisch zakdoekje aan een stok. Uit deze huizen zijn de mensen nog wel gered. Maar vele kleine woningen zijn nog potdicht. De luiken zijn voor de ramen, de voordeur is gesloten en op het dak ligt een rand aangespoelde rommel boven het dakraam. Zo hoog heeft het water gestaan....

„Ik hoop, dat ze ons er niet op af sturen om in die huizen te kijken,” zegt de sergeant, die aan het front heus wel iets heeft meegemaakt.

„Gib mir mal eine Zigarette,” zegt de bestuurder van de dukw. Hij heet Heinz Pech en hij komt uit Rudesheim. Hij is in dienst van het Amerikaanse leger en draagt de Amerikaanse uniform. In één ruk is hij met de andere dukws van Rudesheim naar Schouwen-Duiveland gereden en gevaren. In de oorlog stond hij aan de andere kant, nu krijgt hij een sigaret van de sergeant. „Die jongen is ook nog niet uit de kleren geweest. 's Nachts slaapt hij met de andere Duitsers en Amerikanen in de dukws. Ze leven op noodrantsoenen. Ze hebben ontzettend veel goed werk gedaan,” zegt de sergeant. „Ik heb ze nooit horen klagen over de kou of de nattigheid. We zijn de beste kameraden. Gek, dat zou ik een week geleden nooit hebben gezegd van een Duitser.”

We zijn nu Oosterland door en varen in de richting van Viane. Daar moeten we de dijk verkennen. Het is bijna een verademing om het uitgestorven dorp van door water omspoelde ruïnes uit te zijn en over de wijde polders te varen. Het is eb geworden en we kunnen de dijk niet bereiken. Telkens loopt de dukw vast en kan alleen met heel veel moeite weer vlot komen. Langzaam varen we op een honderd meter afstand langs de dijk. Is dat een matras, die daar tussen de aangespoelde rommel ligt? Of is het....? We kunnen het van deze afstand niet zien.

„Er moeten er hier nog wel een paar liggen,” zegt de sergeant. „We kunnen er niet bij komen.”

Drie kruisen

Ruim een uur later staan we op de dijk bij Zijpe. We staan bij drie kruisen, gemaakt van over elkaar gespijkerde planken. Met teer heeft men er in ruwe letters de namen op geschreven. In

Met zijn droevige, menselijke ogen keek hij ons aan en hinkte zachtjes. „We kunnen je niet helpen, kereltje,” zei de sergeant.

In de sneeuwjacht proberen bewoners van Bruinisse, voordat ze evacueren, nog iets van hun bezittingen in veiligheid te brengen.

de verte varen de boten weg, volgepakt met evacués uit Bruinisse. Deze drie blijven achter. Drie van de honderden....

„Het is afgelopen,” zegt een mannestem achter ons. „Het is afgelopen met Duiveland. Schouwen kunnen ze misschien nog redden, dat ligt hoger. Maar Duiveland is verloren. Dat benne we kwijt. Voorgoed.” Het is een kleine man met een zwart petje op. Hij staart in de verte over de ondergelopen polders. Hij praat niet tegen ons, maar tegen de doden. „Ja, Jan, jij blijft. Ik kom nooit meer terug. Het zal wel zo moeten zijn, maar het is hard, man. Verduveld hard....”

We willen deze woorden, die niet voor ons bestemd zijn, niet langer affluisteren en gaan weg door de sneeuwjacht. We zien een van de dukws, die op het hoog gelegen stuk land bij de dijk staan, weer het water in rijden. Het lijkt of onze sergeant er in staat, maar goed kunnen we het niet zien.

We willen van hier proberen naar de vaste wal te komen, maar de pont vaart net weg en we moeten wachten in een keet op de dijk. Dit is een van de weinige plaatsen op het eiland, waar de kachel brandt en waar je zelfs een kop koffie en boterhammen kan krijgen. Het brood ligt in grote stapels op de tafels. Je snijdt er maar een stuk af. Het zit hier vol met soldaten en varengasten van de schepen in de haven, die zich even komen verwarmen, voordat ze weer doorgaan met hun werk.

Drie dagen en nachten zijn ook wij niet uit de kleren geweest en als we, dicht bij de kachel gezeten, de warmte eindelijk weer eens tot onze huid voelen doordringen, overmant ons de slaap.

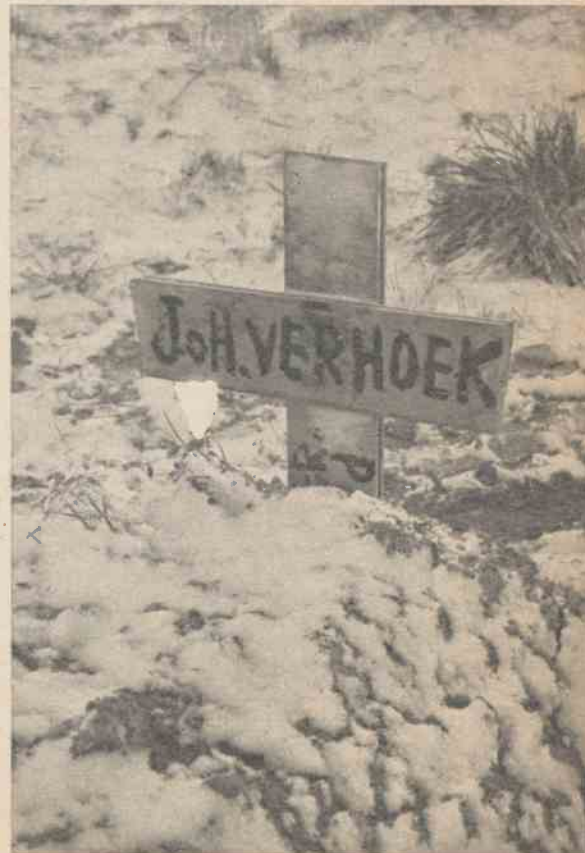
We worden pas wakker als iemand ons op de schouder slaat en een schorre stem een paar krachttermen brult. Het

is de sergeant. Hij is doornat. Het water druipt zijn broekspijpen uit. „Weet je niks beters te doen dan te slapen?” roept hij. „Dan had je liever met me mee moeten gaan.”

„Waar ben je dan geweest?”

„Ik ben teruggegaan naar Oosterland om dat paard te halen, waar we vanmorgen langs voeren.”

Schouwen-Duiveland zal beslist weer ontworsteld worden aan de zee, want in Nederland zijn gelukkig nog veel kerels, zoals deze sergeant.

Zijpe. Een kruis van over elkaar gespijkerde planken geeft op de dijk bij Zijpe de plek aan, waar inderhaast een slachtoffer begraven werd. Op deze dijk staan er drie....

DROEFGEESTIG DORP DER DODEN

Dagenlang
was Stavenisse geïsoleerd
van de buitenwereld
en bleef het alleen
met zijn tweehonderd doden

Een moeizaam transport. Na vijf dagen kwam een ploeg van de politieverbindingdienst met een snelle motorboot het dorp verlossen uit zijn isolement. De mannen brachten 'n volledige radio-installatie mee.

Troosteloos, verlaten en eenzaam achter een paar kapotte dijken ligt op Tholen het overspoelde dodendorpje Stavenisse. Het leven is er verstomd, elke klank verstorven als treurt het om zijn tweehonderd doden waarvan de meesten ergens in het water onder een ingestorte boerderij of aan de voet van een dijk liggen begraven. Slechts een handjevol burgers en militairen is samengeschoold op het hoger gelegen stukje grond waar het raadhuis staat. De meesten zijn vijf dagen en nachten niet uit de kleren geweest; ze hebben met man en macht gewerkt om een radioverbinding met de buitenwereld tot stand te brengen. Meer kunnen ze niet doen; er moet dringend hulp komen.

Met een snelle motorboot van de rijks-politie uit Stavoren sturen we aan op het haventje van Stavenisse. Van een paar schippers vernemen we dat we het eiland niet op mogen. Gevaar voor besmetting! Maar de sectorcommandant van de politieverbindingdienst uit Utrecht beveelt de mannen te helpen. „We hebben een volledige radio-installatie, aan boord die zo spoedig mogelijk op de bovenverdieping van het raadhuis moet worden opgesteld.” Met onderdrukte blijdschap worden we begroet. Eindelijk een goede verbinding voor het verlaten dorpje.

Behalve de talrijke kostbare landbouw-
werktuigen die geheel door het water
werden overspoeld, zijn ook tal van parti-
culiere wagens de prooi van het zoute water
geworden. Wanneer de zee weg-ebt, wor-
den hier en daar de voertuigen zichtbaar.

Met drie accu's van dertig kilo, enkele kisten en houten koffers beginnen we de tocht over het paar honderd meter lange stukje dijk, waarin een tierende zee vier grote gaten heeft geslagen. „De radio-onderdelen mogen onder geen beding nat worden,” drukt de commandant de mannen op het hart. Ze zullen doen wat ze kunnen om de loodzware kruiwagens met de kostbare inhoud droog door de gaten te rijden; anders is alle moeite vergeefs geweest.

Meer dan anderhalf uur doen we er over om het dorp te bereiken; behalve de schippers hebben we nog geen enkel

teken van leven bespeurd. Ergens in het water ligt een vrachtschip voor anker. Het is volgeladen met doodkisten. Tweehonderd in getal. Een brok schiet ons in de keel als we dit sombere beeld aanschouwen. De greep van de dood is hier krachtiger geweest dan waar ook. Een sluier van rouw hangt over het dorpje en de smetteloos witte sneeuw die neerwarrelt, vermag hem niet weg te nemen. De vlokken smelten ogenblikkelijk weg in het water dat overal tussen de schaarse plekjes land en de daken van ondergelopen huizen zijn weg zoekt en dat, voortdurend

stromend en golvend door het sterk wisselende tij, de slachtoffers, die het heeft verzwolgen en begraven, nog lang niet met rust schijnt te willen laten. Eerst zullen er mensen moeten komen om de dijken te dichten, het binnengestroomde water tot rust te brengen en weg te pompen; dan pas kan men de gestorvenen, die nog dagen na de ramp de speelbal zijn geweest van de wreed-aardige zee, een welverdiende laatste rustplaats bieden.

Postcommandant de Voogd van de rijks-politie uit Stavenisse doet ons het relaas over de rampzalige overstroming.

plaatsje wilde verzwaren door het volkomen alleen te laten met de dood, die het dorp reeds zozeer had gegrepen.

Stavenisse bleef eenzaam met zijn doden, die niet geborgen konden worden, omdat er niet voldoende boten en mensen waren. Zo zou het zelf ook de dood ingaan, misschien wel geheel worden opgegeven en over enige maanden op de landkaart worden aangemerkt als een verzonken dorp. Deze gedachte maakte de burgemeester en zijn helpers schier radeloos. Zij zouden hun dorp redden, koste wat het kost. Hun dorp, Stavenisse, moest en zou weer uit het water herrijzen en zo spoedig mogelijk worden opgebouwd.

Gelukkig was het grootste deel van de bevolking van ongeveer zeventienhonderdvijftig zielen aan de rampzalige gevolgen van de waters- en hongersnood kunnen ontkomen. Het vrachtautog Crescendo uit Amsterdam had vijfhonderd mensen mee naar Rotterdam genomen, terwijl ongeveer duizend anderen naar verschillende plaatsen van Zeeland en West-Brabant waren geëvacueerd. De postcommandant vertelde dat enkele vissersschepen de eerste inwoners uit dit geteisterde gebied hadden weggebracht. Er waren er die gedwongen moesten worden van hun zolders te komen en in de roeibootjes te stappen. De mensen hadden soms al hun familieleden zien verdrinken en klemden zich met hand en tand vast aan hetgeen zij nog bezaten: hun huis, hun goed.

Toen de overlevenden in veiligheid waren gebracht, zocht men de hele omgeving af naar omgekomen en nog levende slachtoffers. Een parachutist en een Scheveningse visser die door een samenloop van omstandigheden op Tholen terecht waren gekomen, namen met alle kracht het reddingswerk ter hand. „Ik ben in Indonesië geweest en in Korea, maar tienmaal liever sta ik aan het front dan in deze troosteloze ellende,” vertelde de parachutist met matte stem, terwijl hij strak over het water tuurde. Hij had hulpeloze mensen voor zijn ogen zien verdrinken en hij kon ze niet helpen. „Een man en twee kinderen zaten op het dak van een huis en zwaaiden. Ze moeten er vanaf Zon-

Met walkie-talkies probeerden manschappen van de militaire verbindingdienst contact te krijgen met de buitenwereld; toen een zendbuis kapotging, moesten zij hun pogingen staken.

dag gezeten hebben. Ik was ongeveer vijftig meter van hen vandaan, toen het ondermijnde huis instortte. We roeiden wat we konden om ze te redden. Niets meer te zien. Mijn maat kon geen woord meer zeggen. Zwijgend roeiden we terug....”

Op soortgelijke wijze hebben naar schatting tweehonderd mensen het leven verloren in Stavenisse. Ze hebben, soms seconden, soms dagen en nachten, geworsteld met de dood. Een jongetje was met zijn vader en moeder in een telefoonpaal geklommen; na enkele uren zakte zijn moeder verstijfd van de kou naar omlaag en een paar uur later verloor zijn vader elke kracht. Het kereltje zelf werd na zesentwintig uur volkomen verkleumd, uitgehongerd en uitgeput teruggevonden. Geen woord kwam over zijn lippen, huilen deed hij niet, apathisch zat hij te kijken tussen zijn bevrijders en staarde wezenloos naar de plek waar zijn ouders in het water begraven lagen, misschien vlak bij zijn zusjes, zijn familie, zijn vrienden. Hij kon er niet meer aan denken; leefde hij nog en was zijn dorpje dood....?

← Hoewel de toelooze zee een groot deel van het dodendorpje heeft willen wegspoelen, hield het bord op een van de dijken aan de ingang van het dorp stand. Er zijn tweehonderd doden te betreuren en veel huizen zijn stukgeslagen, maar Stavenisse is blijven staan en zal herrijzen.

Moeten wij het nog navertellen? Hoe zouden wij ooit op papier kunnen uitdrukken wat deze stoere en keiharde man ons met een brok in de keel en een paar vochtige ogen meedeelde. De ellende van die ene nacht was meer voor hem geweest dan hij had kunnen verwerken. Nog hoort hij in gedachten het afgrijselijke roepen en schreeuwen van verdrinkende vrouwen, nog ziet hij mensen voor zijn ogen wegzakken, zichzelf vastklemmend aan een tak of een stuk prikkeldraad, en nog steeds rijst bij hem het afschuwelijke beeld van de metershoge golven, die forse landbouwers als veertjes van de dijk sleuren en even later levenloos neerwerpen tegen een muur van een huis of een stuk dijk.

Als een paard heeft hij gezwoegd om zoveel mogelijk mensen te redden; wadend door het water greep hij een oude man met een kind die vlak bij hem een hopeloze doodstrijd streden. Hij durft niet te zeggen of hij de mensen levend op het droge heeft kunnen brengen, want elders vocht een vrouw tegen de alsmaar stijgende zee en ook daar was zijn hulp nodig.

Zelf volkomen uitgeput wist hij ten slotte strompelend een droge plek te bereiken; daar zakte hij in elkaar, half-versuft. Maar als hij weer die afgrijselijke noodkreten hoorde, vergaarde hij al zijn krachten en probeerde nogmaals een leven te redden. Zo ging het door totdat hij eindelijk aan zichzelf moest gaan denken en een veilige plaats opzocht in het raadhuis, waarheen bijna vijfhonderd mensen waren gevlucht, die er op de bovenste verdieping een onderkomen hadden gevonden.

Dit was een van de vele verhalen die ons op onze tocht door het getroffen gebied werden verteld. Men kan nauwelijks bevroeden welk een verschrikking het geweest moet zijn het alles verzwellende water met enorme kracht te zien aankomen en zelf volkomen machteloos te staan. Honderden mensen hebben in die enkele ogenblikken van volkomen wanhoop in de kaken van de dood gekeken, honderden zijn er niet aan kunnen ontkomen, zelfs niet na uren en uren aan een telefoonpaal of een boomtak te hebben gehangen. Verstijfd door de kou en afgemat door de enorme inspanning hebben zij zich met gesloten ogen naar beneden laten glijden, het zoute water in....

De mannen van de politieverbindingsdienst waren inmiddels begonnen met het opstellen van hun apparatuur. Eindelijk zou het lukken een blijvende verbinding tot stand te brengen. De mobilfoon die zich in het postkantoor van Stavenisse bevond, was na enkele uren gebruik onklaar geraakt. Twee dagen later werden enkele militairen van de verbindingdienst op het eiland afgezet. Met walkie-talkies wisten zij enig contact met schepen en het vasteland te krijgen, maar toen een zendbuis stukging, moest ook deze apparatuur uitvallen. De burgemeester van Stavenisse ging persoonlijk naar Tholen om een overcomplete mobilfoon op te halen, maar helaas kon dit apparaat door de kritieke toestand niet meer gemist worden.

Vijf dagen lang heeft men alles in het werk gesteld om Stavenisse uit zijn isolement te verlossen. Het scheen of de buitenwereld de tragiek van dit

→ In het oude kerkje van Stavenisse heeft het water zes meter hoog gestaan. Toen wij er binnengingen, zagen we in een van de luchters een bijbel hangen; het boek had rondgedreven en was na het zakken van het water in de kroon blijven steken.

Toen we over een smalle dijk tussen de eindeloze watervlakten van Zuid-Holland een klein dorp bereikten, viel het ons op, dat hier met man en macht werd gewerkt om het leven weer zo goed mogelijk aan de gang te krijgen. Na vijf dagen was Zuidland op Putten zover, dat het zijn aandacht kon besteden aan de organisatie van het leven van alle dag. Het grootste deel van de inwoners was geëvacueerd, maar de mannen waren achtergebleven om te redden wat er te redden viel. De burgemeester had opdracht gegeven om eerst de bijna duizend stuks verdronken vee uit het water te halen, opdat dit geen besmettingshaard zou worden. Het zou de oorzaak kunnen zijn van een catastrophale ramp voor het hele gebied: een pest- of typhusepidemie.

Een droevig beeld, de door het water gezwollen kadavers achter de roei-bootjes aan te zien drijven en door de destructiewagens uit Overschie als waardeloos vuil te zien vervoeren. Met een verstarde blik stond een zwijgende boer toe te kijken hoe men zijn kostbare vee, zijn beste koeien, het goud van zijn erf, aan de achterpoten uit het water sleurde en de stalen wagens in hees. Vorige week nog stonden deze stinkende kadavers keurig gerijd aan de ketting

Op regelmatige tijden kwam een tankwagen van de Amsterdamse waterleiding naar Zuidland om de niet-geëvacueerde inwoners van drinkwater te voorzien. Het kan nog geruime tijd duren voor de watervoorziening in de getroffen gebieden weer geheel is hersteld.

Geholpen door een brandweerman mochten de inwoners van het dorp naar hun ondergelopen huizen in de polder roeien om het kostbaarste van hun goederen mee te nemen. Men had deze regeling getroffen om te voorkomen, dat oneerlijke elementen misbruik van de noodtoestand zouden maken.

ZUIDLAND LEEFT WEER

in een grote stal. Maar toen kwam het water. De boer had zijn dieren afgrijselijk horen loeien en weeklagen, maar hij had er niet één kunnen bevrijden. Een nacht en een dag hadden de beesten daar in het ijskoude water gestaan, zonder voer en versmachtend van de dorst door het steeds gulziger drinken van het fatale zoute water. Met een overvloed aan melk in de pijnlijk gezwollen uiers hadden ze om hulp staan roepen. In de tweede nacht moet het opkomende water een einde hebben gemaakt aan hun lijden. Met vochtige ogen staart de boer de ijzeren destructiewagen na, die in de richting van Overschie wegrijdt. Hij was een van de velen, die straatarm achterbleven. Zijn vrouw en twee van zijn kinderen waren spoorloos in het water verdwenen, zijn huis en zijn inboedel was gro-

tendeels verwoest en zijn dure vee... daar ging het.

Er was niet meer over te piekeren; er waren er, die nog meer moesten missen dan hij: hun eigen leven. Vermoeid door de spanning en het geleden verdriet stapte de boer weg. Waarheen? Naar het café, waar de burgemeester en de brandweercommandant de dagelijkse werkzaamheden regelden. Misschien zou hij daar iets naders vernemen van zijn familie. Er was nog hoop zolang hij niet zeker wist, dat zijn vrouw en kinderen waren verdronken. Het enige dat hij kon doen was assistentie vragen aan de brandweercommandant om althans nog de meest waardevolle goederen uit zijn ondergelopen huis te kunnen halen. Hij kreeg hulp van een brandweerman.

In het dorp ging het fluisterend van mond tot mond, dat de kleine Marietje

's middags om twee uur zou worden begraven. Zodra men het bericht vernam kwam een ernstige trek op het gezicht van de inwoners. Men kende de tragische verdrinkingsdood van het kind; men zweeg er over en werkte stil door. De brink werd schoongeveegd, de inwoners konden drinkwater gaan halen bij de juist aangekomen tankwagen uit Amsterdam, de brandweer moest worden geholpen met pompen en tientallen karweitjes moesten worden opgeknapt opdat men straks, als het water eenmaal zakte, met nieuwe moed weer aan de slag zou kunnen. Onder dit alles herdacht men de slachtoffers.

Wethouder Wolters had maandenlang gewerkt om de gemeente een nieuw kerkhof te geven. Het was aangelegd en zou binnenkort in gebruik worden genomen. Nu lag het onder water. Dat was niet zo heel erg; het trieste van de geschiedenis was de dood van wethouder Wolters zelf en zijn hele gezin. Slechts

twee van zijn kinderen hadden kans gezien aan het geweld van het water te ontkomen. „Hij is de eerste, die op onze nieuwe begraafplaats ter aarde zal worden besteld,” deed de burgemeester ons mee. „Het is zijn begraafplaats.” Toen wendde hij zich af en verdween; we voelden het diep-tragische van zijn woorden.

's Middags om twee uur werd een kort straatje afgezet; de straat was eigenlijk langer, maar het grootste gedeelte er van stond onder water. Enkele mensen in rouwkleren begaven zich in gezelschap van de burgemeester naar een gesloten huis, waar het stoffelijk overschot van het meisje stond opgebaard. Een lijkwagen kwam voorrijden. Het scheen of alle geluid in het dorp verstomde, of het leven een enkel ogenblik stilhield om Marietje de laatste eer te betonen. De zwarte wagens reden weg; eerbiedig namen de mannen hun petten af en bleven staan. Toen de stoet voorbij was gingen ze verder; Zuidland moest immers weer gaan leven.

In alle stilte werden de slachtoffers van de overstroming uit Zuidland in de aangrenzende gemeente Geervliet begraven. Meermalen trok de droevige stoet door het dorp; de inwoners hielden enkele ogenblikken op met werken om de overledene de laatste eer te betonen.

Bijna duizend stuks verdronken vee moest binnen korte tijd uit het water worden gehaald om gevaar voor besmetting te voorkomen.

Piet de Dreu en Piet Bakker uit Bleiswijk, twee onverschrokken knapen, hebben een groot aandeel gehad in de evacuatie van Nieuwe Tonge. Met hun zelfgebouwde ramp naar het ondergelopen Goeree-Over-

Vijf dagen en nachten zijn ze ononderbroken in touw geweest, deze technische troepen uit Utrecht. Ze dichtten dijken, voerden zand aan, borgen kadavers, repareerden wagens en deden wat men hun opdroeg, verbeterden en zwijgend, omdat van hun snel en doortastend optreden mensenlevens afhingen. Tenslotte konden ze niet meer.

In het bioscoopzaaltje van Middelharnis zakten ze uitgeput neer tegen de tapkast en vergaten de ellende van het verdronken Overflakkee in een diepe, weldadige slaap. „Ze hebben geen ogenblik gekankerd,” zei hun sergeant-majoor, „of het moest zijn op het feit dat er niet nóg meer werk voor hen te doen viel. Prachtkerels zijn het, stuk voor stuk!” Samen met de jongens van de marine en de luchtmacht hebben deze soldaten gezworen tot ze er bijna bij neervielen om het water een deel van zijn prooi te ontrukken. Het is hun gelukt. Op de meest bedreigde plaatsen kon men ze vinden, mens en dier beschermend tegen het woedende geweld van de golven. Helaas hebben ook zij hun tol moeten betalen aan de losgebroken waterwolf: een aantal van hen verdronk jammerlijk bij het reddingswerk. Maar de anderen werkten door, zo mogelijk nog verbeterend en nog harder.

DE TRAGEDIE VAN FLAKKEE

Man, vrouw en kind, eens een gelukkig gezin, dat in Somseldijk het rustige, tevreden en door niets geschokte leven leefde van de Flakkeese eilandbewoner. Nu vluchtelingen voor het water, beroofd van alles, wat voor hen waardevol was, aangewezen op de barmhartigheid van vreemden, mensen voor wie de snelle hulp van troepen en Rode Kruis wel de redding, maar geen uitkomst uit hun nood betekent. Een paar kleren in een jutezak en een pop van de kleine meid, dat is hun hele bezit. En nog kunnen ze zeggen dat ze er goed afgekomen zijn. Want vele familieleden en vrienden zullen het haventje van Middelharnis nooit meer zien. In derampzaligestormnacht zijn die, op hun overhaaste vlucht voor de aanstormende watermassa's, van de dijken geslagen. Hun lichamen rusten op het stille kerkhofje van Dirksland, naast elkaar, zoals ze samen de dood ingingen. Met het onpeilbare verdriet over de doden in hun hart zullen deze drie straks in Hellevoetsluis aan land stappen, een bange, onzekere toekomst tegemoet...

Nog drijven er lijken tussen de huizen en tegen de dijken, maar de levenden mogen hen niet begraven. De dorpen van Goeree-Overflakkee worden in ijtempo geëvacueerd. Een nieuwe storm kan nieuw onheil brengen, want de dijken zijn zacht als deeg en bovendien is er geen licht, geen gas en geen water. En dus varen de vrachtboten op en neer tussen Middelharnis en Hellevoetsluis om zoveel mogelijk eilandbewoners naar de overkant te brengen, waar auto's klaarstaan voor het transport naar Rotterdam en Utrecht. In het ruim van die vrachtboten hoort men vertellen over onbeschrijflijke ellende en niet te meten leed. Een moeder zoekt haar kind, een man zijn vrouw. De geruchten doen het ergste vrezen, maar er is altijd een mogelijkheid dat het kindje weggedreven is en elders opgenomen, dat de vrouw al met een vorige boot is overgestoken naar Voorne-Putten. Daaraan klampt men zich vast. Men wil niet denken aan het andere. Zolang er geen zekerheid bestaat immers...

Middelharnis lijkt een stadje in de frontlinie. Militaire politie regelt er het verkeer en dat is wel nodig ook in deze wirwar van trucks, luxe-wagens, dukws, amphibie-tanks, en jeeps. Overal in de weer droog geworden straten liggen zandzakken als stomme getuigen van de strijd die hier gevoerd is tegen de verraderlijke vijand. Het eens zo rustige, landelijke havenplaatsje is het middelpunt geworden van de grootscheepse hulpverlening op het eiland Goeree-Overflakkee. In het winkelpand links, in normale tijden een manufacturenzaak, heeft het Rode Kruis zijn tenten opgeslagen. Evacuees uit Nieuwe Tonge en Somseldijk kregen er brood en warme soep en, wat ze méér nodig hadden, een opmontering door welgemeende, hartelijke woorden. Vrouwen en meisjes uit Middelharnis werkten hier samen met verpleegsters en vrijwilligsters uit het gehele land. „Het is ontzettend,” zei ons zuster Lettie van Beek uit Amsterdam, „erger dan de vreselijkste verhalen kunnen doen geloven, maar één ding is een troost: er is fantastisch geholpen! Door iedereen en overal. Het deed weer denken aan de bezettingstijd.”

De luchtfotografen, die in alle richtingen over het eiland Goeree-Overflakkee kruisten, zagen overal hetzelfde trieste beeld. Als men bij het zien van deze foto's bedenkt, dat in al deze ondergelopen woningen huiskamers waren, met de grote en kleine dingen, waarmee de bewoners in de loop van hun leven vergroeiden, stemt deze aanblik van het overstroomde dorpje Ooltgensplaat des te droeвер.

Toen de mensen gered waren, keerden de redders terug naar de ondergelopen boerderijen en sneden het vee los uit de stallen. De dieren, die dikwijls al dagenlang in het water hadden gestaan, konden bijna geen poot meer verzetten en verdronken onderweg, omdat zij op hun stramme poten de drooggelegen plaatsen niet meer konden bereiken.

In de nood leert men

De Engelse militairen uit Duitsland popelden om naar de geteisterde gebieden in Nederland te vertrekken. Met de gedachte aan hun eigen land, dat ook zo zwaar was getroffen, gaven zij al hun krachten bij het reddingswerk op onze eilanden. Als tolk aan de bemanning van een dukw toegevoegd, zijn wij enkele dagen met een colonne Engelsen meegetrokken. Wij hebben gezien hoe onverschrokken deze mannen met hun dukws van de ene ondergelopen polder in de andere doken. Niemand van de manschappen wist wat er schuilging onder het bruingezeewater. Ieder ogenblik liepen zij de kans onder water op een damhek, een stenen rand of een ander obstakel te stuiten. Twee van de vier Engelse dukws, die op Goeree-Overflakkee aan het reddingswerk deelnamen, strandden in de onafzienbare watervlakte van een polder. Het ging de Engelsen aan

Klaar om te duiken....

De noeste dijkwerkers staan diep in het water om in allerijl versterkingen aan te brengen. De meesten van hen zijn alleen op het eiland achtergebleven. Vrouwen en kinderen werden naar veiliger streken overgebracht, terwijl de mannen alles op alles zetten om het gevecht met het water te winnen.

Den Bommel werd pas in de stilte na de storm → verrast door een dijkdoorbraak. De hoge golf, die door het gat bij de sluis naar binnen stortte, spleet het dorp volkomen in tweeën, zodat men niet meer van de ene naar de andere kant van het plaatsje kon komen. Het kolkende water ondergroef de fundamente van de huizen, en een voor een vielen de grote en kleine gebouwen als kaartenhuisjes in elkaar. Ook de zwaar gehavende huizen op deze foto stortten later met donderend geweld in elkaar.

zijn vrienden kennen

het hart, dat zij hun vaartuigen in het ondergelopen land moesten achterlaten. Niet zozeer omdat zij schade hadden opgelopen, maar omdat hun dukws waren lamgeslagen en niet verder bij het reddingswerk door onbegaanbare gebieden konden opereren. De eilanders, die door de Engelsen werden geholpen, toonden zich zeer dankbaar voor het kordate optreden van deze militairen. Al verstonden vele bewoners van Goeree-Overflakkee hun taal niet, zij begrepen wat deze mannen waard waren. Een stevige handdruk na een geslaagde redding zei meer dan woorden. „It's okay,” zeiden de Britten kortweg en gaven dan weer vol gas. Tot de avond viel kruisten zij iedere dag weer opnieuw door het water om te zien of zij in de ondergelopen huizen en boerderijen nog levende wezens konden redden. Niet gauw zullen de getroffensten deze buitenlandse hulp in nood vergeten.

Met vereende krachten tracht men, een vastgelopen dukw weer vlot te krijgen.

Een Engelse dukw passeert hier op de weg naar Nieuwe Tonge een omgekantelde tractor met aanhangwagen. De bestuurder was met een lading zandzakken onderweg naar een gat in een van de zwaar gehavende dijken van Goeree-Overflakkee. Toen de wagen en de tractor in de berm van de weg omkantelden, kwam de bestuurder er onder terecht en verdrong.

BOVEN VERDRONKEN EILANDEN

← Hoezeer ons het lot van de mens ook ter harte gaat, wij kunnen diep worden getroffen door wat de dieren hebben moeten doorstaan. Onze luchtfotograaf zag te Ooltgensplaat (Overflakkee) deze verlaten boerderij. Op het moment, dat deze foto werd genomen, stonden de twee paarden al vier dagen in het ijskoude water. Zij bevonden zich buiten, toen de dijk doorbrak, zochten instinctief hun stal op, doch vonden de deuren gesloten.

→ De bevolking van Zierikzee heeft bange dagen beleefd en de verwoestingen in het oude stadje op Schouwen-Duiveland zijn groot. Een indrukwekkende evacuatievloot had zich naar Zierikzee begeven om de bevolking naar veiliger oorden te brengen en hulp te verlenen aan andere bedreigde plaatsen op het eiland.

Met welk een geweldige kracht het woedende water te keer is gegaan, kan worden opgemaakt uit deze luchtfoto van een troosteloze ruïne te Capelle op Duiveland. Een kapitale boerderij werd met de grond gelijkgemaakt.

DOETINCHEM HELPT

*Een verhaal van moed, hulpvaardigheid,
leed en water . . .*

De burgemeester van Sommeldijk is een vriend van mijn man. Dat was de reden waarom wij juist dit dorp uitkozen als het doel van onze tocht naar het rampgebied," zegt mevrouw Boddens-Hosang, de echtgenote van Doetinchems eerste burger. Ze staat in de consistoriekamer van de oude, Nederlands-Hervormde kerk van Sommeldijk en strijkt een paar verwaalde haren van haar voorhoofd. De vermoeienissen van de laatste dagen hebben hun sporen achtergelaten op het gezicht van deze vrouw, die, als duizenden Nederlanders, bij het eerste alarm haar veilige huis in de steek liet om te gaan helpen in het inferno van storm en water, dat de vredige Zuidhollandse eilanden werden in de nacht van de eerste Februari. Naast haar zit mevrouw Hartsuiker-Vaupell, in de uniform van districts-commissaresse van het Nederlandse Padvindsters-gilde. Twee vrouwen, wier namen de nu geëvacueerde inwoners van Sommeldijk lang in dankbare herinnering zullen houden.

„Door de radio hoorden wij de eerste berichten over de ramp, die ons land getroffen had," vertelt mevrouw Boddens. „Wij zijn onmiddellijk aan de slag gegaan en hebben allereerst de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers, waarvan

Aan het hoofd van een colonne van zeven trucks vertrokken op die rampzalige Zondag twee dappere vrouwen naar de verdrinken eilanden. Het doel van hun tocht was het Flakkeese dorpje Sommeldijk. Hoe ze het bereikt hebben, weten we nog niet. Maar ze kwamen er en hielpen. Een van onze verslaggevers noteerde het relaas van deze moedige expeditie, een verhaal dat aangevuld zou kunnen worden met vele andere en dat tekenend is voor de doortastendheid van de particuliere hulpverlening,

ik presidente ben, gemobiliseerd. Hoewel de meldingen bijzonder vaag en verwarrend waren, realiseerden we ons, dat de toestand zeer ernstig was en dat een hulpcolonne alleen dan goed en doeltreffend werk zou kunnen doen, wanneer ze zich geheel uit eigen voorraden zou kunnen bedruipen. Onze eerste zorg was dan ook een volledige equipage samen te stellen, die het de colonne mogelijk maakte als een zelfstandige eenheid te opereren. In een oogwenk was de inzameling georganiseerd. Van alle kanten stroomden de giften toe. Levensmiddelen, kleren, schoeisel, maar ook zeep, baby-voeding, drinkwater, kleine boten en reddingsgordels stapelden zich op. Zeven zware trucks werden spontaan aangeboden en zo kon tegen half tien 's avonds het

konvooi startklaar worden gemaakt. Wanneer u over deze actie schrijft, moet u zeker op de allereerste plaats laten uitkomen, dat wij deze tocht alleen hebben kunnen maken, dank zij de voorbeeldige wijze waarop de inwoners van Doetinchem aan onze oproep gehoor hebben gegeven. Het was in één woord grandioos en ik ben werkelijk héél trots op onze gemeente."

Er komt een man de consistoriekamer binnen. Hij is ongeschoren en kennelijk doodmoe. Van Nimwegen, stelt hij zich voor. In rustiger dagen hoofd van de openbare lagere school in Sommeldijk, maar nu beheerder van het „Centraal Depôt Voedsel en Kleding ter voorziening van de noodgebieden", een zeer ambtelijke en zeer deftige naam voor de kerk van Sommeldijk, waar de goederen tot halverwege de boogvensters reiken. Hij is in dagen niet uit de kleren geweest en het werken in water en vrieskou heeft hem volkomen schor gemaakt, maar de heer van Nimwegen maakt de indruk zijn huidige taak nog voldoende gevorderd te vinden dan het inwijden van de Sommeldijkse kindertjes in de geheimen van het Aap-Noot-Mies.

„Er is hier een man, die dringend schoenen nodig heeft, mevrouw," zegt hij met zijn hese stem. „Zal ik een passend paar op laten zoeken?"

Het antwoord luidt natuurlijk bevestigend en dan gaat mevrouw Boddens verder met het relaas van haar nachtelijke tocht.

„Vóór de wagens geladen werden heb ik alles laten sorteren en nakijken. Aan voden zou niemand iets hebben, dacht ik, en er zijn nu eenmaal, zelfs in de meest hulpvaardige plaats, altijd men-

sen, die een gelegenheid als deze heel geschikt vinden om hun rommelzolder op te ruimen. We hielden naar schatting zestig kubieke meter materiaal over, waaronder ruim drieduizend broden. Zo reden we tegen middernacht Doetinchem uit en begon een tocht, die ik niet gauw zal vergeten."

Mevrouw Hartsuiker glimlacht bij de herinnering aan die nacht. Als ze vandaag de dag het reisje van haar woonplaats naar Sommeldijk onder gelijke omstandigheden nog eens moest ondernemen, zou ze niet weten hoe er te komen. En mevrouw Boddens geeft dat toe.

„Het was een krankzinnige onderneming met zeven vrachtwagens naar een van de meest bedreigde plaatsen van het hooggebied te rijden, het leek tenminste zo. De wegen waren vol militaire voertuigen en niemand kon ons vertellen of er een kans bestond over te varen. We reden in het aardeduister over dijken, die aan weerszijden bespoeld werden door opgezweepte golven; u moet zich dat indenken, een colonne, geleid door mensen, die heg noch steg wisten in een gebied, waar de wegen doodliepen in het water en de dijken afgeknabbeld waren tot een smalle strook. Onze troost was dat duizenden op dat moment hetzelfde deden en dat het ging om kostbare mensenlevens. Voor dit soort bespiegelingen was trouwens geen tijd. Je dacht niet, je deed. Het was een plicht, vonden wij."

„Hebt u, toen u eenmaal hier was, direct kunnen helpen?"

„Ja, gelukkig wel. Rondom Sommeldijk en uit het vlakbij gelegen Nieuwe Tonge haalden de marine en particulieren de mensen uit de bovenverdiepingen van de huizen, soms met ware doodsverachting. Die totaal verkleumde stumperds konden bij ons wat op verhaal komen. Er hebben zich vreselijke taferelen afgespeeld, ook later, toen de heliporters begonnen met de redding van achtergeblevenen."

Mevrouw Boddens zwijgt en secondenlang hoort men in de consistoriekamer alleen het tikken van de klok. Ook buiten is het stil. Een vreemde, beklemmende stilte. Het is of het eiland treurt om zijn doden.

Mevrouw Boddens-Hosang, echtgenote van Doetinchems burgemeester, en de districts-commissaresse van het Nederlandse Padvindsters-gilde, mevrouw Hartsuiker-Vaupell (rechts), organiseren de prachtige hulp, die het Gelderse stadje aan het geteisterde Sommeldijk bood. Aan het hoofd van een colonne van zeven trucks vertrokken zij op de eerste Februari naar Overflakkee.

De te hulp gesnelde auto-colonne uit Doetinchem bracht zoveel mee, dat de Nederlands-Hervormde kerk in Sommeldijk haast te klein bleek om alles te kunnen bevatten. Vaardige handen sorteerden de goederen en andere deelden ze uit aan de getroffen bevolking. Helaas kon door de spoedig daarop gevolgde evacuatie van het dorp veel niet worden meegenomen.

„Mogen wij de kerk eens zien, mevrouw?”

Even later staan wij op de plaats waar de Zondag vóór de ramp de gemeentenaren zich nog bogen over hun zware bijbels. De kerkbanken zijn verwijderd en op de hardstenen plavuizen verheffen zich de stapels linnengoed, de mantels en de jassen, de costuums, de jurken, de schoenen, het huisraad. Het is een wonderlijke verzameling, de merkwaardigste bazar, die we ooit zagen. „Dit moesten de mensen in Doetinchem eens kunnen zien,” denkt mevrouw Boddens hardop. Ze kunnen het zien, want vanaf de preekstoel maken wij een overzichtsfoto van dit ontroerende pakhuis. Er schuilt symboliek in, dat het centrum van de hulpverlening ondergebracht is in een kerkgebouw, op een eiland, waarvan de dodelijk bedreigde inwoners eerst vroegen om bijbels en daarna pas om brood en warme kleren....

Wij praten met een man, die om dekens komt vragen. Hij is alles kwijt en weet niet hoe dankbaar hij de mensen moet zijn, die hem in huis namen. Vrouw en kinderen zijn geëvacueerd naar het noorden, waarheen dat is hem niet bekend. Maar ze zijn veilig en dat

is hoofdzaak. De woorden komen moeizaam over zijn lippen, want ze zijn niet bijster spraakzaam, deze stoere Zuidhollanders met hun verweerde koppen. Hij vertelt in korte, stugge zinnen, uiterlijk onbewogen, een beeld van gelatenheid en berusting.

„Het water kwam te snel, vandaar de vele doden. Een kennis van me had vier zoons, jonge, sterke kerels. Ze woonden maar honderdvijftig meter van de dijk, maar toen het water in hun huis stond en ze naar de weg holden, werden ze door een vloedgolf achterhaald. Alle vier. Hun vader bleef in huis, klom naar de zolder en werd gered. Ja, het ging allemaal te vlug. Ik heb met vrouw en vier kleine kinderen tot het middel door het water moeten waden, bijna een half uur. We hebben geluk gehad.”

Manschappen van de marechaussee komen het voorportaal in en melden zich bij de heer van Nimwegen. Ze zullen behulpzaam zijn bij het verdelen van de goederen en tegelijk een wakend oog houden op de opgeslagen voorraden. Want ook hier loeren de menselijke jakhalzen, die willen profiteren van de nood van hun medemens, op buit.

Een wachtmeester vertelt ons van het bezoek, dat de Koningin die morgen gebracht heeft aan Middelharnis. Er stond een oud vrouwtje langs de weg, dat twee dochters voor haar ogen in de kokende golven heeft zien ondergaan. Maar toen Hare Majesteit zich tot haar wendde met woorden van innige deelneming, zei het vrouwtje bevend: „Ik wil u nog feliciteren, Majesteit, met de verjaardag van uw oudste dochter. Wat een aardig, flink meisje is ze al, en zo vrolijk.” Toen heeft de Koningin zich

De hoofdstraat van Sommeldijk zager in het midden van de rampweek uit als een geïmproviseerde vee-markt. Voor de in veiligheid gebrachte schapen en varkens was geen stalruimte beschikbaar, zodat men de dieren op de stoepen vande huizen bijeendreef. Daar het uiteraard niet mogelijk was geweest het vee vóór het vertrek te merken, gaf het terugvinden van hun eigendom de boeren handenvol werk.

omgedraaid. De tranen liepen haar over de wangen....

Wij lopen verder tussen de torenhoge stapels kleding, die het gulle Doetinchem geschonken heeft voor de Sommeldijkse bevolking en zien een pop liggen tussen handdoeken en slopen; een klein meisje in de Achterhoek heeft misschien wel haar liefste bezit afgestaan voor een kindje, dat haar speelgoed in de vloedgolven moest achterlaten. Ons volk is in deze dagen één groot gezin, peinen wij, en wanneer wij die gedachte onder woorden brengen, knikt mevrouw Boddens zwijgend. Haar eigen gezin in de Doetinchemse burgemeesterswoning heeft nu al dagenlang

niets van moeder gehoord. Maar dat gezin is veilig.

Naast de kerk, onder de plumpe, vierkante toren, ligt een kleine ruimte, die vroeger als gevangenis werd gebruikt. „Liggen daar ook goederen?” vragen wij. Als enig antwoord maakt men de deur open. Wij staren in de half-duistere cel. Er staan tien doodkisten, ruwe, blanke kisten. Morgen zullen zij op het kerkhof van Dirksland aan de donkere aarde worden toevertrouwd. Slachtoffers uit Nieuwe Tonge. Voor hen heeft Doetinchem tevergeefs gegeven.

Maar de levenden zullen mevrouw Boddens en haar dappere colonne in dankbare herinnering houden!

SOMMELSDIJK

Avondzon over het verdrongen land. De storm is gaan liggen en vanaf de toren van Sommeldijk staart men verbijsterd over de nu zo vredige watervlakte, waaronder, in de brokstukken van vernietigde huizen, nog de lichamen rusten van slachtoffers. Links op de achtergrond ontwaart men vaag de ruïnes van Nieuwe Tonge, een der zwaarst getroffen plaatsen op het eiland. Te midden van de kille verlatenheid rijst eenzaam de watertoren van Dirksland omhoog.

Het zwaar getroffen Oude Tonge op Overflakkee. Het water eiste hier meer dan driehonderd slachtoffers. (Luchtopname Anpfoto)

DWAALTOCHT DOOR OUDE TONGE

„....Als je over de dijk loopt schreeuwt je hart....”

Een vele meters brede massa stro, hout en andere rommel deint op en neer tegen de dijken van Oude Tonge. Een gezwollen koelelf steekt met stakerige poten uit de chaos omhoog en klotst met monotone regelmaat tegen een gespleten ledikant. Oude Tonge is dood. De nog gespaarde inwoners hebben grijze gezichten. De ellende in dit bijzonder zwaar getroffen plaatsje is niet meer te beschrijven. Meer dan driehonderd mensen zijn door het water verzwolgen en pas tachtig lijken heeft men weten te bergen. De overige liggen nog verborgen onder het stro, het gebroken meubilair en het verdronken vee aan de dijk. Een oud mannetje, zijn hoofd gedeeltelijk in verband, sloft met zijn klompen door de dikke modderlaag, die het hele dorp bedekt. Hij heeft zojuist zijn zuster in het water gevonden. Zij was de kraamverpleegster van Oude Tonge; opruimingsploegen van het Rode Kruis halen haar weg.

„Als je over de dijk loopt, schreeuwt je hart,” zegt een man, die even met ons oploopt. Wij hebben hier niets aan toe te voegen. „Hier woonden tachtig mensen. Ze zijn allemaal dood. Ze liggen hier ergens onder het stro.”

Rode-Kruismensen lopen af en aan. Dokters werken met rood-omrande ogen om iedereen in te enten. Gonzende hefschroefvliegtuigen strijken als groteske, dansende muggen neer op de kade en lossen medicamenten. Klaaglijk loeiend vee wordt bij een grote aak verzameld. Ze hebben dorst, die koeien. Onstuimig dringen ze naar het water, maar even voor de oppervlakte trekken ze hun kwijlende bekken terug. Het water is zout.

„Hier heeft een vrouw haar baby laten vallen, toen ze naar de dijk vluchtte.” „Hier stond.... hier woonde.... hier was....” Oude Tonge spreekt in de verleden tijd. Eenruigeschippers-knecht snuit heftig zijn neus en loopt terug naar de haven. Het mannetje met z'n verbonden hoofd staat naar een gespaarde manufacturenwinkel te kijken. Restanten.... opruiming.... Zijn klompen schuifelen door de modder. Het water kabbelt tegen de dijk. Onder het allesbedekkende stro deinen de lijken. Als je hier langs loopt, schreeuwt je hart. KL.

De ravage en de ellende in Oude Tonge zijn niet te beschrijven. Een groot aantal slachtoffers moet nog geborgen worden. Kinderen begrijpen het nog maar half.

Z.K.H. Prins Bernhard kwam de overlevenden persoonlijk moed inspreken.

Wat nog leeft dringt naar de haven. Vee wordt met Rijnaken geëvacueerd.

ACHTER HET FRONT

In de afschuwelijke nacht van 1 op 2 Februari liepen wij bij reddingswerkzaamheden in het zwaargetroffen Zuidland 'n knieblessure op, die ons voor het waterfront waardeloos maakte. Als je in die dagen niet in staat was veel te lopen, van en op wagens te springen en met zakken zand en mensen te sjouwen, liep je in de noodgebieden alleen maar in de weg. En wij kregen daarom een makkelijke opdracht: „Rij maar langs de rampgebieden, misschien kom je nog iets tegen”....

Wij zijn iets tegengekomen....

In de Ahoy-hallen te Rotterdam heerste zo'n bedrijvigheid, dat wij de oorzaak er van bijna vergaten. De evacués werden afgevoerd en verpleegsters, agenten, padvindsters, kellners, geestelijken, Rode-Kruismensen, militairen en tientallen anderen haastten zich door de enorme ruimte om zich verdienstelijk te maken. Op het balkon van de grote zaal werden stapels kleding gesorteerd en in het midden van diezelfde zaal lag een veld van duizenden brancards, alle bedekt met een deken

en ander beddegoed. Daarboven hingen de vlaggen van Amerika, Engeland, Frankrijk en andere landen als de symbolen van de internationale hulp, die het kleine Nederland werd geboden. Boven al het rumoer klonk de metalen stem van een omroeper: „De familie Nuiens wordt medegedeeld, dat de baby gewassen is en kan worden afgehaald.” Het was grappig, dat bericht in al die drukte, en even glimlachten wij er om, ondanks alles. Het was dan ook warm en veilig en bijna gezellig in die gigantische hal en het water was zo heel ver weg.

Toen zagen wij haar zitten, naast een brancard, en ineens waren wij weer te midden van de ellende. Het was alsof wij weer in die nacht met brullende golven en hulpgeschrei keken. En toch deed zij niets. Zij zat daar alleen, een vrouw van ongeveer zeventig jaar, gehuld in een te wijde zwarte jas van een ander en met een klein zwart hoedje op en zwarte kousen en schoenen aan, die

zij ook cadeau had gekregen. Naast haar lag een witte bundel, gevuld met alles wat zij ter wereld bezat. Nooit hebben wij iemand gezien, die hulpelozer, eenzamer en wanhopiger was. Zij zat roerloos en het zweet parelde op haar voorhoofd terwijl haar ogen met strakke blik door de zaal zwierven.

„'t Is niet zo erg, ik heb mijn leven nog meegebracht,” zei zij, toen wij haar aarzelend hadden aangesproken. „Maar — maar ik ben mijn gezelschap kwijt en nu ben ik helemaal alleen. Ik heb gehoord, dat mijn zoon hier ook moet zijn en daarom ben ik achtergebleven; ik zou zo graag weten wie er van zijn acht kinderen nog leven. Zoudt u — zoudt u hem willen laten omroepen?” Haar verstarde blik achter het kleine brillettje bleef zoeken, was geen ogenblik op ons gericht. Wij waren dankbaar, dat wij iets voor haar konden doen en onze aftocht was een vlucht, waarvoor wij ons niet schamen. Weet u, wij hadden ons even voorgesteld, dat onze moeder daar stond, zo huiveringwekkend eenzaam en radeloos, zoekend naar ons....

Wij weten niet meer hoe zij heette. Misschien zijn wij een slecht journalist, maar in die dagen durfden wij bijna geen vragen te stellen en de mensen om ons heen bleven voor ons daardoor naamloos. Wij kennen ook de naam niet van het kleine meisje, dat in een boot met andere evacués in Dordrecht arriveerde en dat zo hulpeloos keek, dat wij vroegen of wij iets voor haar konden doen. „Hebt u m'n mammi?” vroeg ze. „Ze heeft mijn pop nog uit het water gehaald, maar nu is ze helemaal weg.” Het beeld van een vrouw, die in de stormdoorwoelde nacht nog het water inging om de lievelingspop van haar schreiende dochttertje te halen en die waarschijnlijk later de verdrinkingsdood vond, achtervolgde ons terwijl wij naar het zuiden trachtten door te dringen.

Gelukkig werden onze gedachten door het verkeer afgeleid, maar de ramp bleef ons achtervolgen. In restaurants

langs de weg zaten verpleegsters van het Rode Kruis te breien, klaar om hulp te bieden als evacués op doortocht die nodig hadden. Op bijna alle kruispunten stonden agenten, die vertelden hoe wij wel en niet konden rijden. In verschillende plaatsen werd gecollecteerd en dat herinnerde ons aan het mannetje, dat wij bij ons vertrek uit Haarlem hadden gezien. Stilstaand voor een stoplicht hadden wij toegekeken hoe hij een rijksdaalder in een bus had gefrommeld. Mummelend was hij verder gelopen tot hij weer een collectrice was tegengekomen en hij weer iets in de bus

had gestopt. Toen wij hem inhaalden, was hij bezig een gulden in de gleuf van een collectebus te duwen — en het pak, dat hij zelf droeg, was nog geen gulden waard....

De grote weg van Den Bosch naar Breda leek een slagader met auto's als bloedlichaampjes. Vrachtwagens met zakken zand, pontons, boten, palen, pompen, generatoren en vaten benzine, oude Fordjes met een rood kruis er op, drag-lines, autobussen met kleding, amphibiewagens, jeeps, motors van de wegenwacht en grote legertrucks, dat alles haastte zich van en naar het noodgebied. In de laadbak van een grote legerauto lagen Franse soldaten kris-kras door elkaar te slapen, volkomen uitgeput. Het was hartverwarmend, te zien hoe Belgen, Amerikanen, Fransen en anderen ons te hulp snelden.

Maar onze goede stemming duurde niet lang. Enkele uren later zaten wij

in het Patronaatsgebouw te Bergen op Zoom tegenover een man. „Ik praat niet over mezelf,” zei hij hees. „Maar ik moet het u vertellen, over die jongen in Oosterland, die kan ik niet vergeten. Meneer, hij zag kans om met zijn moeder op een vlot te komen en een dijk te bereiken. Tegen een loeiende storm en snijdende hagel in liep hij drie kilometer over die dijk met zijn moeder op zijn rug. Moet u zich voorstellen, meneer.... Toen vond hij onderdak bij een boer. Zij vluchtten op het dak van een schuur, waarin vlas lag. Maar het water steeg en het vlas steeg en duwde het dak van de schuur af en daardoor kwamen zij weer op een vlot te zitten. U bent schrijver, meneer, en u weet hoe het in een roman zou zijn gegaan. Dan waren zij weer naar de dijk gedreven en hadden zij 't overleefd. Maar dit gebeurde! gebeurde werkelijk en het liep anders af. Die jongen heeft het overleefd, maar zijn moeder is van dat dak gevallen....”

„En uzelf?”

„Ik ben alleen mijn spulletje kwijt. Tienduizend gulden was het waard. Dat is niet erg, maar ik kan die jongen niet vergeten.”

Toen wij de zaal verlieten, voelden wij achter ons tientallen van die tragedies, die door de hersens van de andere evacué's spookten.

Het was angstwekkend.

Wij reden verder door de nachtmerrie, die zo verwarrend was, dat wij 's avonds niet meer wisten of wij 's middags of 's ochtends in een bepaald plaatsje waren geweest. Alleen de verschillende episoden bleven ons helder voor de geest staan en die zullen over tien jaar nog niet veel vervluchtigd zijn. Zo zullen wij nooit vergeten hoe wij op doorreis naar Tholen in Halsteren moesten stoppen, omdat daar ergens de grote weg doodliep in het water. Twee rijen bomen maakten hem tot een waterlaan waardoor een dukw voer en zware tanks reden. Links van de aanlegplaats — het plaveisel — voeren een paar kleine bootjes, die kadavers achter zich aan sleepten, welke door twee zware Zeeuwse

paarden over het land naar een hooggelegen weilte werden gesjord. Op de verzamelplaats lagen al vijftig dode koeien, die eens de trots en de welvaart van een paar boeren uitmaakten. En links en rechts van de weg lagen de ruïnes van boerderijen en arbeiderswoningen. Daken en wanden waren er af gescheurd, zware muren waren ingedrukt en het puin lag te midden van auto's, landbouwwerktuigen, kindervagens en stapels hooi en rond dit alles spoelde het water. Wij zagen het vanaf een dukw, die de verbinding tussen Tholen en Halsteren onderhield. Overal was men bezig kadavers uit de ravage weg te slepen en overal zag je bootjes met wat schamel huisraad. Wat er uit drie huizen aan waardevolle goederen (een stoel, een tafel en dergelijke) gered werd, kon soms in één roeibootje....

„Kijk,” zei een boer naast ons, „daar links van die boomtop, die nog boven het water uitsteekt, stonden twaalf arbeiderswoningen.” Links van die boomtop kabbelde nu alleen het water. „Hier in de polder moeten nog vijftig mensen liggen,” vervolgde hij. „Wij kunnen ze pas halen als het water is gezakt.”

Wanneer je tien jaar lang reportages voor Panorama maakt, ken je Nederland als weinig anderen en wij kennen Tholen dan ook evengoed als onze eigen stad. We hielden van dat eiland. Het was zo echt Zeeuws — vlak en vredig, en de stadjes waren zo vriendelijk en de boerderijen schurkten zich zo genoeglijk tegen de dijken en tijdens de bietenoogst was het haast gezellig om door de modder te lopen, omdat die modder welvaart betekende. Ja, we hielden van Tholen, maar nu denken wij er liever niet meer aan. En als wij er weer komen, zullen wij ons — om maar een voorbeeld te geven — altijd weer in die politiepost zien zitten met die jonge agent met zijn sombere gezicht en zijn kleurloze stem. Hij vocht in de rampnacht op een dijk in Stavenisse — totdat hij hoorde, dat de vloedgolf zijn huis bedreigde. Hij kon nog net zijn vrouw halen en samen met haar worstelde hij

zich naar de veiligheid. Links en rechts van hen vochten mensen in het water tegen de dood. Sommigen kon hij grijpen en redden, anderen, vrienden van hem, zag hij voor zijn ogen verdrinken. Hun gillen klonk nog in zijn oren na. „Ik ben nog niet in Stavenisse terug geweest,” vertelde hij. „Mijn huis is ondergelopen, maar ik hoop, dat ik nog wat van mijn spullen terugvind.” Op dat ogenblik kwam telefonisch bericht, dat ergens in de omgeving twee plunderaars waren gegrepen.

Misschien kom je nog iets tegen....

Wij ontmoetten de Ramp, overal waar wij kwamen. In Ossendrecht, Bergen op

een draagbaar werd gelegd en bedekt met een deken door vier mannen werd weggedragen.

Maar wij zagen ook andere dingen, die ons goed deden. De carnavalsleuze „Agge mar leut het” was veranderd in „Agge mar goed doet” en er werd ontzagwekkend veel goed gedaan. „De Ton moet Vol” stond op een enorm vat, dat in Roosendaal werd rondgereden, en symbolisch gezien heeft men op die ton zelfs een kop gezet. Collectanten haalden kapitalen op, vele mensen namen meer evacués op dan zij zich eigenlijk konden permitteren en overal werden de handen uit de mouwen gestoken. In

Zoom, Roosendaal, Halsteren, ja, in elk stadje, dat wij passeerden, zagen wij de honderden evacués, wier eigendommen en levenswerk waren verwoest en van wie sommigen aan de martelpaal van het noodlot het verstand hadden verloren. In Krabbendijke stonden koeien tot de nek in het water klaaglijk te loeien; zij mochten niet worden weggehaald, omdat alle beschikbare ruimte in de boten door mensen moest worden gebruikt, en daarom werd hun van de kant af voedsel toegeworpen. Tientallen malen zagen wij de auto van een modemagazijn, die als lijkwagen dienst deed, en vele malen zagen wij hoe aan de rand van het water een levenloos lichaam op

Rilland-Bath zagen wij Amerikanen in de modder zwoegen om de dijk te herstellen — zij hadden achtendertig uur aan één stuk gereden om ons te komen helpen. Ergens in de buurt van Steenbergwerken werkten tengere Fransen meelijwekkend hard aan een dijk, die uitsluitend uit zandzakken bestond; zij hadden niet zulk mooi materiaal als de Amerikanen, maar wat zij aan spullen te kort kwamen, maakten zij met spierkracht goed. Elders waren het weer Nederlandse militairen, die blijkbaar het vaste besluit hadden genomen te tonen wat zij waard waren. En wij hoeven u niet te vertellen, dat veel particuliere bedrijven mensen en materiaal

hadden gestuurd — dat hebt u door de radio wel gehoord.

Maar verder was er alleen leed, en zelfs die ene maal, dat wij uitzinnige vreugde zagen, was die schrijnend en deed pijn, omdat er zoveel leed aan vooraf was gegaan.

Het gebeurde in Bergen op Zoom, toen wij 's avonds op weg waren naar de haven. Aan de andere kant van de straat liep een man met langzame, bedachtzame passen. Zijn gezicht was onder zijn pet niet zichtbaar en hij bewoog zich als een automaat — totdat zijn naam als een kreet door de lucht werd geslingerd. Hij stond roerloos net als wij en keek ongelovig naar het kleine figuurtje, dat de hoek was omgeslagen en dat nu op hem toe kwam rennen, haar ar-

men naar voren gestrekt. Zijn mond bewoog, maar wij hoorden niets en verder bleef hij staan als een standbeeld en liet hij haar dat hele stuk naar zich toe komen. Toen zij zich in zijn armen gooide, ving hij haar op alsof hij haar wilde verpletteren.

Wij hebben ons omgedraaid en zijn een zijstraat ingelopen.

Toevallig kennen wij wel de naam van de man, met wie wij vele uren later in Roosendaal zaten te praten en wie de

vreugde van zo'n weerzien niet was beschoren. De Geus heette hij en hij woonde eens in Heiningen. In de rampnacht van Zondag op Maandag vluchtte hij met zijn vrouw en drie kinderen op zolder en hij waande zich gered, toen plotseling de muren het begaven en hij het dak boven op zich kreeg. Zijn geweldige schouders vingen de slag op, maar even later werd hij naar buiten geslingerd en op een voor hemzelf nog onbegrijpelijke manier kwam hij boven op het platte dak terecht. Hij kon zijn oudste zoontje ook nog op het dak sleuren en samen drevén zij weg, voortgejaagd door wind en golven. Zij kwamen bij een school terecht, waarvan ze een ruit insloegen om naar binnen te kunnen gaan. De Geus had geluk; er werd hem een touw toegeworpen, dat hij met handen en tanden vastgreep en

waaraan hij in veiligheid werd getrokken. Zijn zoontje werd van het vlot geslagen en vond de dood. Mevrouw De Geus en een van haar kinderen werden later aan de dijk gevonden; zij leefden nog, maar kort daarop stierven zij zonder bij bewustzijn te zijn gekomen.

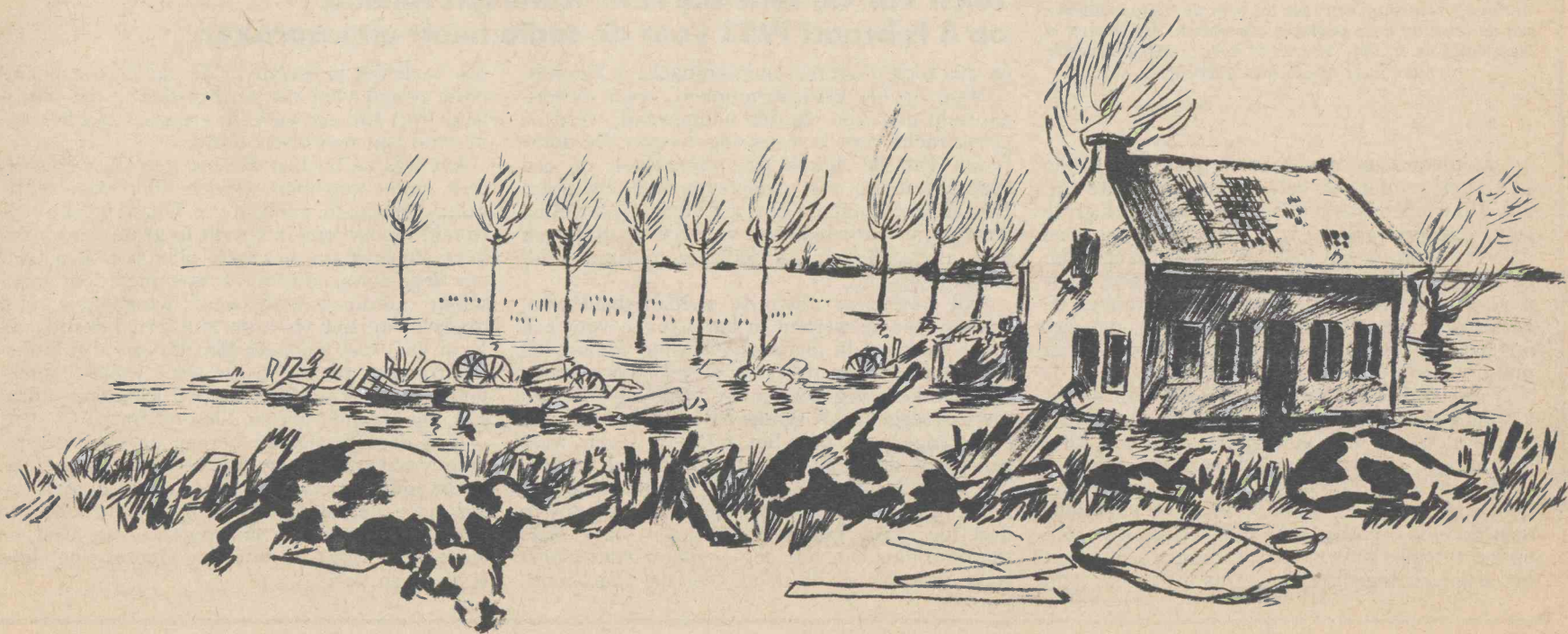
„Ik heb nu nog maar één hoop,” zei de man tegenover ons. „Mijn derde kind, daar heb ik nog niets van gehoord. Misschien ligt het ergens in een ziekenhuis, misschien heeft iemand het meegenomen...”

Wij hebben hem ons vreselijk geheim niet verteld. Een half uur tevoren hadden wij in Fijnaard gehoord, dat ook dit derde kind dood was binnengebracht....

Zo ging het door op die tocht, die wij moesten maken omdat wij misschien nog wat tegen zouden komen. Verhalen over wonderbaarlijke reddingen en

vreselijk lijden, dat alleen door de dood beëindigd kon worden; staaltjes van buitengewone naastenliefde en afschuwelijke taferelen van mensen, die tussen het puin worden gevonden. Als wij onze ogen dichtdoen, zien wij weer dat ene zeventienjarige meisje met haar hoogrode gezicht; het was alsof zij Doornroosje speelde en zij te zwaar was geschminkt, zo vredig lag zij daar, glimlachend....

Weer reden wij Rotterdam binnen. En omdat het koud was en we ons ellendig voelden, gingen we een café binnen om iets te drinken. „Dat wil er nu wel in, meneer,” zei de kastelein. Toen wendde hij zich tot zijn vrouw, die het zeil wilde oprollen, dat over het biljart lag. „Laat maar liggen,” zei hij, „er is nu toch niemand, die spelen wil.”

H.M. Koningin Juliana sprak op Zondag 8 Februari, de nationale rouwdag, een rede uit voor de radio, waarvan wij de tekst op deze pagina's overnemen. Millioenen in Nederland en in het buitenland hebben met ontroering naar haar boodschap geluisterd.

„Landgenoten die door de ramp getroffen zijn en gij redders en helpers in de ruimste zin, wij staan allen vol ontzag tegenover het grote leed, dat ons gehele volk trof, toen een deel daarvan een week geleden werd overvallen door storm en vloed: tegenover de moed, door zovelen betoond in de nood, en tegenover de verschrikkingen, doorstaan door hen, die van ons heengingen, en door hen, die bij ons bleven met het zware lot, dat zij thans dragen.”

Nederland is niet alleen het kind van de rekening geworden op het punt van de doorbraak van zijn dijken, maar het heeft ook als een kind het hoogste gebod gevolgd van de naastenliefde, ons door Christus gegeven, die alle leed doorleden heeft en kent. Zelfs onze superieur ontwikkelde techniek was machteloos de ramp op het kritieke moment af te wenden. Zij moest het opgeven tegenover wat ons lot moest zijn

EEN VOLK IN ROUW

Tekst van de rede die H.M. Koningin Juliana op 8 Februari 1953 voor de radio heeft uitgesproken

en dus toch nooit met mensenmacht te keren is.

Maar op het kritieke moment, waar materiele hulp niet kon worden aangewend, werd de geestkracht van de mens opgeroepen. De doorbraak van de dijken riep, daartegen in, een springvloed op van medeleven met elkander. De eendracht uit de oorlogstijd was plotseling weer paraat. Dit hief ons volk ineens op boven alle afscheidingen en ieder compromis der samenleving uit.

Wij voelen er allen de weldadigheid van, weer samen te werken in het streven voor één grote zaak, en in ons enthousiasme werken we door zonder er op te letten of wij moe worden, of schenken weg zonder te letten op wat wij ons ontzeggen. Als straks de zwaarste stoot is opgevangen en ook het normale leven weer een groot deel van onze aandacht zal vergen, dan wens ik ons allen toe, dat we met taaie volharding toch het herstel en de wederopbouw in dezelfde geest mogen volbrengen, met onze saamhorigheid in het oog en voor ieder zichtbaar. Hoe dieper de nood, die zijn offers nam,

des te dieper is tevens in de harten het beginpunt gelegd voor een verbroedering der mensheid, wat tot *ver* over de grenzen van het vaderland zijn weerklink vond.

Dit was zo bij hen die zelf getroffen en zelfs zeer *zwaar* getroffen werden door deze zelfde ramp; dit was zo, nabij en ver. Uit de gehele vrije wereld ondervonden wij dit in grote dankbaarheid. Zo kort na de ergste aller oorlogen treft ons deze ramp, die ons echter niet door menselijke verdorvenheid werd aangedaan. Het raadsel van het waarom is alleen bekend aan Hem, die weet wanneer Hij elk van zijn kinderen tot zich roept, en die weet welke beproeving, welke krachtmeting wij kunnen verdragen, elk afzonderlijk en allen tezamen.

God doet thans een beroep op onze geestelijke veerkracht en op ons vertrouwen in Hem.

Dit lijden voert maar naar één uitkomst zowel voor de doden als voor de levenden, en dat is: naar de barmhartigheid van God en waar deze werkt in de mens. Overal waar leed is, is zegen nabij.”

Op de nationale rouwdag bezochten H. M. de Koningin, prins Bernhard en de prinsessen Beatrix en Irene de kerk te Baarn. Na de dienst begaven zij zich diep onder de indruk naar het paleis.

← Als men bij het reddingswerk niet over vliegtuigen had kunnen beschikken, zouden de gevolgen nog ontzettender zijn geweest. Onze luchtfoto toont een droppingsterrein op Overflakkee. Een Dakota van de K.L.M. heeft zojuist voorraden uitgeworpen.

Op de nationale rouwdag waren de kerken van alle gezindten overvol. De honderdduizenden begaven zich door regen en sneeuwstormen naar de bedehuizen. Te Halsteren kreeg de fotograaf dit tafereel voor de lens.

Zo zag de boulevard van de Belgische badplaats Heyst er uit, nadat het geweld van storm en zee er overheen was gegaan. De Belgische regering heeft besloten een speciaal fonds tot leniging van de nood te stichten.

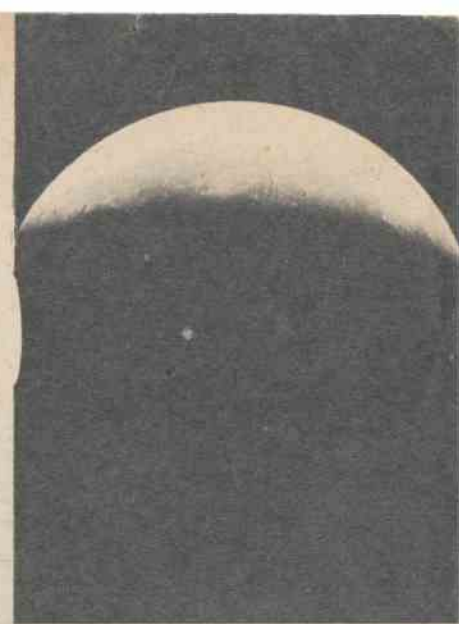
OOK BELGIË...

De springvloed en de storm van 1 Februari hebben in geheel West-Europa slachtoffers geëist en schade teweeggebracht. Bij onze zuiderburen kon gelukkig niet van een ramp worden gesproken, hoewel er ook tientallen mensen het leven verloren. Van Knocke, dicht bij de Nederlandse grens, tot het gebied van Duinkerken, in Noord-Frankrijk, beukte de woedende zee de kust. De opgezweepte wateren van de Schelde braken door enkele dijken, waardoor de polders ten zuiden van Antwerpen blank kwamen te staan. Meer naar de kust, in en nabij Ostende, konden de dijken het ook niet houden, waardoor de stad en een grote oppervlakte land ten prooi vielen aan de golven. Op het moment, dat wij dit schrijven, was het nog niet mogelijk de omvang van de schade vast te stellen, maar dat er ook in België zware verliezen zijn geleden, blijkt uit een officieuze schatting, volgens welke alleen al in de badplaatsen voor een waarde van veertig miljoen gulden verloren is gegaan.

Dat de Belgen onder deze omstandigheden toch spontaan hun hulp hebben gegeven aan ons land, is een geste, die niet genoeg kan worden gewaardeerd.

Koning Boudewijn van België bezocht de onder water gelopen gebieden in en om Ostende. Hij liet zich ter plaats omtrent de toestand en de getroffen maatregelen inlichten.

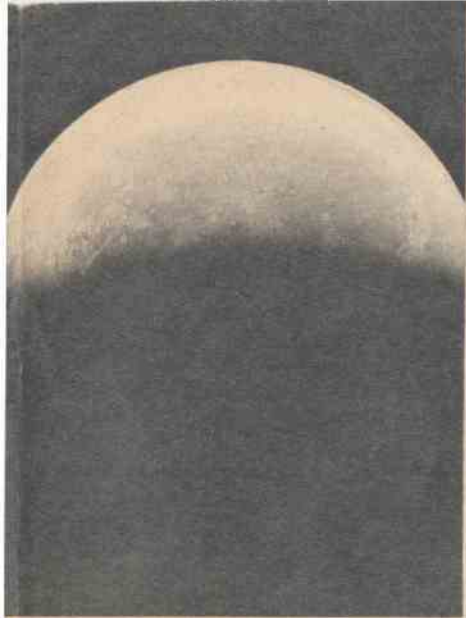
De zeewering van de boulevard van Isehem te Ostende werd volkomen vernield. Dit was slechts een der vele plaatsen langs de Belgische kust, die tol moesten betalen aan de verschrikkelijke springvloed.

Zoals deskundigen hebben meegedeeld, had de maan schuld aan de catastrofe. Met de zon veroorzaakt onze satelliet de getijden en door allerlei factoren waren de gevolgen van zijn aantrekkingskracht in de nacht van 31 Januari op 1 Februari fataal.

Uitzicht op de wereld

Het is tegelijk ontroerend en verkwikkend, dat het buitenland zich ons lot zo aantrok. Overal ter wereld werden inzamelingen van geld en kleren ten behoeve van de slachtoffers gehouden. Deze charmante Parisienne leverde bij een chauffeur van een speciaal hiervoor beschikbaar gestelde bus twee pakken kleren in.

Reeds op 3 Februari kon een grote hoeveelheid kleding, vijftienghonderd kilogram, in New York in het s.s. Hurricane worden geladen. De zending was bestemd voor de noodlijdende gebieden in Nederland en België. Predikanten van verschillende Amerikaanse kerkgemeenschappen, die deze hulpverlening organiseerden, poseerden met Luella Beckmeyer, de leidster van een christelijke vrouwenbond.

...EN ENGELAND

Ook de Britten zijn in rouw. Hoewel het water in Engeland niet zo heeft huisgehouden als in ons land, zijn de gevolgen van de springvloed daar toch catastrofaal. In de graafschappen Lincolnshire en Norfolk kwamen ongeveer honderdtienduizend hectaren meest vruchtbaar land onder water te staan en de verliezen aan menselijke levens en vee zijn eveneens aanzienlijk. In Kent, waar geen slachtoffers te betreuren zijn, verdronken tienduizend schapen, achthonderd varkens en twaalfhonderd stuks ander vee. Vijftienghonderd mensen — ongeveer de helft van het totaal in Nederland — zullen aan onderdak moeten worden geholpen. Men vreest al, dat het verlies aan vee en landbouwproducten een ongunstige invloed zal uitoefenen op de toch al niet rooskleurige voedselpositie van Engeland.

Niettemin hielpen ook de Engelsen ons. Een prachtige daad van menslievendheid en bondgenootschap.

De vierjarige Shirley Edwards, overweldigd door de slaap, werd trouw bewaakt door haar hond. Een der vele treffende beelden uit het evacuatiecentrum te Benfleet in Essex.

Koningin Elizabeth van Engeland maakte een inspectietoelt door de geteisterde gebieden. Zij was diep getroffen door het beeld van verwoesting en ellende.

Honderden verloren het leven in de springvloed, die Oost-Engeland bezocht, duizenden werden door hulpcolonnes gered. Onze foto toont een aantal geëvacueerden uit Lincolnshire.

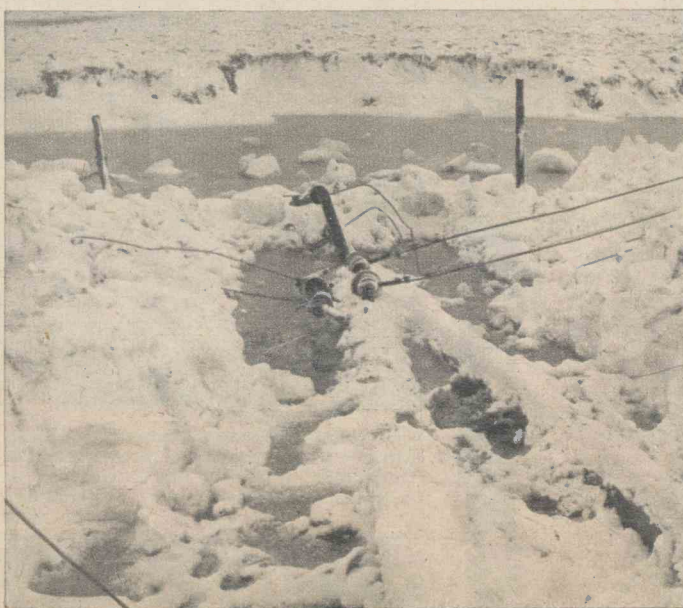

SNEEUWSTORM IN ZUID-LIMBURG

Wanneer bij u in Groningen het leven „opgefleurd” wordt door zo'n miezerige motregen, welke specifiek Nederlands heet te zijn, zal het drie straten verder ook wel regenen en vier kilometer buiten de stad eveneens. Maar in Markelo of Wijk bij Duurstede is het misschien droog. Ergens moet de bui ophouden. Wij horen De Bilt trouwens vaak genoeg verkondigen, dat het weer niet overal in het land gelijk is, dat het zuiden zich verheugt in flinke opklaringen, en de kuststreek regen en wind krijgt. Niettemin kijken wij er toch wel even vreemd van op, wanneer hier of daar de neerslag beperkt bleef tot een drenzerig regenbuitje en elders in ons kleine vaderland een dik pak sneeuw is gevallen, dat de bewoners volkomen van de wereld isoleerde.

In de nacht van 31 Januari, de nacht van de verbijsterende ellende van de watersnood, is dat gebeurd in het onderste zuidelijke puntje van Limburg, waar in de omgeving van Vaals een zware sneeuwstorm had gewoed. Bussen, die de strijd tegen gladheid en sneeuwjacht hadden moeten opgeven en door de passagiers werden verlaten, waren Zondagsmorgens tot aan het dak ingesneeuwd. Bewoners van Holset en omgeving, ten noorden van Vaals, die 's morgens de gordijnen openschoven, keken stomverwonderd tegen een sneeuwwand, welke tegen de ramen was geplakt. Ook de deuren gingen schuil achter een witte barricade. Het is gelukkig geen ramp geworden. De schade bleef beperkt tot leidingen van licht en telefoon, maar het was wel erg lastig. De wegen waren onbegaanbaar geworden. Iedereen moest door de sneeuw op de akkers waden. Velen zaten in het donker — maar toen zij hoorden, welke afschuwelijke ramp een deel van het land in het westen had getroffen, zullen zij dit ongemak toch wel zonder klachten gedragen hebben.

Schijnbaar verloren in de sneeuwmassa's wijzen voetgangers en fietsers aan, waar een weg of pad in de sneeuw is vrijgemaakt.

↑ De wegen in dit heuvelachtige land liggen veelal in het laagste gedeelte, tussen hoge bermen, zodat daar vooral de sneeuw zich ophoopte en de velden beter begaanbaar waren.

← De bovengrondse elektrische geleidingen werden door de sneeuwstorm vernield, zodat de meeste bewoners van de ingesneeuwde streek zonder stroom kwamen.

Ruim anderhalve dag was het gebied door de sneeuw ingesloten en afgesloten; toen men contact met Vaals had gekregen, werden zo spoedig mogelijk de telefoon- en lichtleidingen hersteld, de wegen vrijgemaakt en het verkeer met de buitenwereld weer op gang gebracht.

Door talrijke gaten in de dijken langs het kanaal naar Zierikzee stroomt het onbarmhartige water, dat zovele levens en het geluk van honderdduizenden vernietigde. Maar door het kanaal trekt een andere stroom: schepen en scheepjes van allerlei aard spoeden zich voort om hulp te bieden.

